

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Anul XIV
Nr. 42 (494)
Sâmbătă
16 octombrie
1971
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

2500 de ani de la crearea statului iranian
DIN ARTA PERSANĂ
SCENĂ DE DIVAN (sec. XVI). (În paginile revistei, alte reproduceri de artă persană).

Socialul — condiție a valorii literaturii

Poate nici un alt moment al istoriei recente a românilor, nu a fost încărcat de atâtea căutări și semnificații, de atâtea clarificări și reînnoite elanuri, de atâtea frământări spirituale și de atâtea prefigurări ale izbinzilor ca acesta, moment pe care o cercetare viitoare va trebui să-l recunoască în deplinul lui înțeles launtric, ca pe un moment cu adevărat istoric. Chemarea pe care conducătorii țării și partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu au adresat-o întregului popor de a se trece cu toată hotărârea la desăvârșirea conștiinței socialiste, la construirea unui nou priveliste întreaga societate dar privește în mare măsură și pe scriitorii. Partidul ne cheamă la o literatură socială, la o literatură militantă, la o literatură — expresie a umanismului socialist — partidul ne cheamă să fim între oameni, să cercetăm viața lor, să înțelegem sensurile vieții lor și să scriem despre ele, făcându-ne din slujirea poporului o necesitate launtrică imposibil de ocolit. Spunea George Călinescu cîndva: „A fi de folos poporului”. Acest fapt î se părea marelui scriitor și cărturar mai important decît toate chestiunile profesionale, mai important decît formulele trecătoare și într-adevăr, ce poate fi mai important decît slujirea patriei și a poporului, valori fundamentale ale existenței noastre, valori care dau semnificație și morală întregului curs al vieții noastre? Nu există nici măcar un singur scriitor important în istoria umanității care să nu fi fost aservit condiției mai largi a unei categorii de oameni. Nu există operă durabilă care să nu cuprindă potențe sociale și datorii onorate față de semenii, referind despre ei și pentru ei. Istoria literaturii noastre a dovedit-o și anii din urmă nu

fac decît să sublinieze asta: socialul este o condiție a valorii literaturii. Desigur, nu este singura condiție a valorii literaturii. Nu toți cei care se ocupă de problemele societății în operele lor devin scriitori valoroși, dar nici un scriitor valoros nu a putut ocoli problemele sociale. Aceasta a fost de altfel, demonstrația pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut-o recent la ședința largită a organizației de partid a Capitalei, cînd a vorbit despre Mihai Eminescu, cel mai mare poet al românilor. Intorcînd capetele către Mihai Eminescu și către toți marii noștri scriitori către ceea ce tovarășul Ceaușescu numea: „viața poporului e infinită în diversitatea ei. Așa concepem să fie și arta”, noi înțelegem apelul de o precizie unică pe care președintele țării noastre îl făcea spunînd: „societatea noastră are nevoie de muzică, de poezie, de pictură, de teatru” ca pe un apel pe care poporul român însuși l-a făcut către mesagerii săi spirituali. Desigur, operele realiste încărcate de grave semnificații sociale, operele fundamentale ale unui popor, nu se scriu ușor. Destinul lor poate fi uneori mai accidentat decît acela al lucrărilor efemere, roze, care refuză impactul cu lumea. Dar în fond, adevărata literatură își include destinul furtunos în chiar adjectivul „militant” cu care e însoțită de atîta ori. Iar o literatură sănătoasă — cum este literatura română de astăzi — conține în ea principiul însuși al luptei pentru afirmarea valorilor sale. Chemarea ca literatura noastră să fie socială înseamnă în fapt ca literatura să fie ea însăși.

LUCEAFĂRUL

ÎN ACEST NUMĂR:

Memorii de Zaharia Stancu
Exegeză și cabalistică
de Ov. S. Crohmălniceanu

Note franceze de Constantin Țoiu

Istoria i-a făcut pe români să fie realiști și să acționeze

Cînd un român spune că interlocutorul lui vorbește mai mult decît el, asta înseamnă că interlocutorul lui e un italian. Într-adevăr, formidabil de mult vorbesc italienii. Un film italian fără sonor ar pierde totul. Repezițiune și melodii, învățuire și scadară, dulceață și iarăși repezițiune, interlocutor aflat sub teroare verbală și interlocutor vrăjît de muzica acestei frumoase limbi — iată un poet italian vorbind. Și ca să salvăm, ce se mai poate salva într-un asemenea dialog, l-am convocat pe Roberto Sanesi în plină limbă engleză. I-am dus acolo ca să fie mai stingaci și ca să vorbească mai rar, și pe cit de simpatic ni s-a părut cînd vorbea italianește, pe atît de grav, de sumbru uneori, ni s-a părut cînd vorbea englezește.

— Vrei să spui în limba noastră, la un moment dat comună, sine qua non?

— Latin incoeribil! Uite, pe mine nu mă interesează așa de mult latinitatea, apartenența mea la latinitate, nu știu dacă mă înțelegi. Poate pentru că nu mi-o contestă nimeni, poate pentru că nu e nimeni interesat să mi-o conteste.

— Am impresia că și fuga dumată în traducerea din limba engleză exprimă același simțămînt de indiferență la...

— Nu chiar așa. Știi de ce m-am apucat de traduceri din englezește? Hai să-ți povestesc un episod foarte interesant. Eram copil, cum poți să-ți închipui ușor, în 1943. Într-o zi, am intrat într-o librărie și am cerut ceva cărți, de pe care să învăț germana.

— Cum?

— Cu o telegramă.

— O înțeleg minte?

— Stai să-mi amintesc. Da. Scria așa: „Vino, te rog, la Londra să iei un ceai cu mine. T. S. Elliott”.

— Cum a fost ceaiul?

— Cam amar. N-a avut zahăr de loc, totuși a fost foarte interesant. Știi dumneata, că atunci cînd eram cu băiat tînăr — aveam 16 ani. — Elliott a fost primul poet pe care l-am citit? Am fost așa de impresionat, că pînă astăzi n-am terminat să caut echivalente italienești ale versurilor lui.

odată nu este în poezia socială retoric. Cred că realizează asta pentru că nu scrie poezie socială altfel decît scrie poezie de dragoste. Știi poezia Hannibal? E un exemplu de luptă discretă, dar înversunată între ceea ce este înăuntru și ceea ce este afară din sufletul poetului. Cred că Eugen Jebeleanu a găsit balanța, ca să zic așa, ferocea balanță.

— Pentru cartea aceasta, tradusă de dvs., mi se pare că a și primit premiul Etna Taormina.

— După aceea, am avut șansa anul trecut, să întâlnesc un grup de poeți români în Macedonia. Mi-amintesc dintre ei pe Ștefan Augustin Doinaș. E de prisos să-ți mai vorbesc acum despre Dragoș Vrânceanu, care e prefațat cu noi, ca să-mi mai îngădui acum cuvinte frumoase pe care le merită din plin.

— Ce orientare politică aveți dvs., domnule Sanesi?

— Sînt un om de stînga, sînt un dialectician. Aș putea spune că sînt chiar un marxist.

— De ce?

— Pentru că îmi place să discut, nu să accept. Și pentru că eu simt, că deși omul are două mîini, da, insist, are două mîini — una a creației și una a rațiunii, eu simt că din punct de vedere fizic aș arunca-o, dacă mi s-ar cere pe stînga, dar simbolic aș arunca mina dreaptă.

— Sînt bucuros să vă comunic că puteți să vă păstrați miinile.

— Mulțumesc, domnule.

— Cum credeți că este poezia astăzi? Ea trebuie să comită sau să celebreze actul politic?

— Știi că dumneata susții că ea trebuie să comită actul politic. Este o formulă excelentă. Mi-o însușesc. Adevărata poezie este totdeauna politică sau socială, pentru că este un act de implicare, de opțiune. Notează totuși că opțiunea înseamnă libertate. Condiția de a opta este de a fi liber să o faci. Cînd poezia e considerată nefolositoare — și cînd de fapt nu e nefolositoare, — e totuși bine pentru poezie, pentru că nu e instrumentală.

— Cum vă simțiți în România?

— Doamne, ce liniște, ce liniște... Eu n-am mai întîlnit așa ceva. Aici, dragă domnule, pentru prima oară după atîția ani de muncă, pot medita și pot gusta lumea și natura.

— Și ce gust au?

— Puțin amărui, dar la urma urmei, plăcut.

Adrian PĂUNESCU

Strigarea
numelui

Eu i-am arătat ei, o piatră verde și am rugat-o să nu plece
Eu i-am arătat ei un cal cu șapte țevi și i-am spus: nu pleca!
I-am arătat o pară zemoasă și i-am spus:

Mînc-o și nu pleca, nu pleca!
Pe fiul tatălui meu i l-am arătat ei.
I-am spus: uite ce tată frumos am!
Rămîi și nu pleca!

I-am arătat un trișor cu patru capre;
o inimă cu două trupuri;
o pasăre care zbura înlăuntrul oului,
și i-am spus: nu pleca tu de la mine!
Dar ea,

a plecat pentru că începuse să plece.
Am strigat după ea:
Spune-mi măcar cum te cheamă,
dacă pleci,
spune-mi măcar cum te cheamă!

Ea
și-a întors numai alîta chipul
cît să-i fie profilul peste umăr,
i-am spus ceva din care am auzit
dacă am auzit...

mie singuratecului mi s-a părut
că mi-a zis:
A venit toamna, e timpul ca
îndrăgostii

să știe numele iubitelor lor —
după cum frunzele cînd soarele le
bate

bănuesc că au umbră!...
Cred că umbră era cuvîntul pe care
l-am deslușit,
înainte de a pleca Umbra,
iubita mea,
iubita frunzelor...

Nichita STĂNESCU

— Deci, domnule Sanesi, să mergem în interiorul limbii engleze!

— Interiorul e bine zis. Să mergem!

— Faceți-vă, vă rog, autobiografia.

— Aoleu! E complicat, credeți-mă (și-și împușcă verbal copilul „Federico, Federico” și copilul se conformează dorinței tatălui său și stă liniștit). Am 41 de ani, sînt poet sau mai degrabă ei zic că sînt poet, sînt cronicar plastic la Il Dramma...

— Chiar așa?

— Credeți că am venit să mă laud în România?

— Ca să vă spun cine sîntei, mărturisii-mi titlul primei dumneavoastră cărți!

— „Echilibrul feroce”. Aceasta e titlul primei mele cărți.

— Știu că ați luat multe premii, știu că ați luat premiul Cino del Duca, știu că ați luat premiul Byron pentru traduceri, știu că ați colaborat la Piccolo Teatro di Milano, știu că sînteți directorul unei agenții de publicitate.

— Află, amice, că știu despre mine, mai multe decît mine. Și-mi face plăcere asta, cu atît mai mult, cu cît în cinci zile cît stau în România, numai eu singur n-aș fi în stare să vorbesc convingător despre mine. Cît despre premii, mi s-a părut că o spui cu un ton ușor ironic. E adevărat?

— Da, am fost puțin ironic, pentru că mi se pare că sînt prea multe premii în Italia.

— Păi, în Italia, fără premii nici nu se poate trăi. Editorii nu te tipăresc, iar publicul nu te cumpără, dacă nu ești premiat. Un premiu în Italia e o condiție fără de care nu se poate.

declară poetul italian Roberto Sanesi

— Vă consolaseți cu dominația germană?

— Nici nu se pune problema, eram prea mic. Dar librarul mi-a spus: „Vezi de treabă. Învață mai bine englezește!” Era un librar, cum aveam să aflu mai tîrziu, foarte bun și un antinazist inveterat. Așa m-am apucat de limba engleză. Învațînd bine englezește, mi-am dat seama că muzicalitatea limbilor noastre e foarte periculoasă.

— Avem noroc că spaniola e și mai muzicală.

— Oricum, bogăția muzicală a italienei și a românei trebuie să ne pună în gardă să nu uităm restul, să nu uităm să comunicăm oamenilor mai mult decît muzica verbelor.

— Care sînt cele mai mari succese ale dvs. ca traducător?

— T. S. Elliott și Eugen Jebeleanu.

— Să ne ocupăm puțin de traducerea dvs. din Elliott.

— Am tradus operele complete ale lui T. S. Elliott. Bineînțeles că am tradus și Dylan Thomas și Yeats. Am tradus multă poezie englezească și americană. Dar Elliott este marea mea pasiune. Trebuie să-ți spun că sînt traducătorul lui autorizat.

— De cine?

— De el însuși. M-a chemat într-o zi la Londra.

CRITICA PROBLEMATICĂ

O culegere de *Cronici literare* constituie debutul editorial al lui C. Stănescu, critic cu o relativ îndelungată și în orice caz sobră activitate; împrejurarea că majoritatea textelor sale au apărut în „Știința tineretului”, autorul colaborând intermitent în presa literară, face ca numele său să fi scăpat unor iubitori de literatură. Noi credem că Stănescu se numără printre criticii demni de stăruia ai promoției sale, alături de Mircea Martin, Ungheanu și alții, opiniile sale — mai cu seamă cele despre proză și critică (în actualul volum nici nu sint cuprinse cronici de poezie) — fiind din cele pe care scriitorii comențați se cuvine să le aștepte, de fiecare dată.

C. Stănescu este, structural, un critic atras de problematica operei. Mai puțin preocupat de valoarea stilistică a lucrărilor luate în studiu, el este în stare să pătrundă, cum puțin alții, în înțelesurile scrierii, în modul de a gândi al scriitorului; direcții ale creației, aspecte morale, problematica personajelor, relațiile dintre operă și creator, creator și lume, iață teritoriale pe care Stănescu le străbate cu pas neezitant, clarificând multe din obscuritățile înfățișate în cale.

Una dintre obsesiile criticului este raportul dintre scriitor și viață. El constată, generalizând, o scădere a multor prozatori români: e vorba de o chestiune pe care mulți dintre ei o ignoră — „ideologia conținută de orice mare creație, sistemul său unic de a reprezenta viața”. Din cite înțelegem noi, C. Stănescu constată la „prozatorul român” preocuparea exagerată de a trece existența în ficțiune, ajungând până la a „crede că existența, viața, nu mai e o problemă în sine, ci una de transpunere, de „transfigurare”. De aici, epuizarea întregii energii creatoare într-un efort minor, acela de a „înclina”, în diverse moduri, realul spre a deveni ficțiune (deci literatură), pe cită vreme scopul ultim al creației este cu totul altul și anume de a revela „sistemul său unic de a simboliza existența, caracterul particular al meditației despre lume”. Ce face un autor lipsit de un sistem propriu, de utopia sa — reflectare a propriilor meditații asupra vieții? El denunță doar niște personaje „luate cu neoscotință din realitate”, în scrieri minor biografice. Mai clar, acest autor vine cu minile goale în acest dialog cu existența, el nu are să-i dea acesteia o ideologie proprie. În aceste disocieri C. Stănescu dezvoltă o mai veche sugestie călăuzitoare (pe care o citează) despre realismul fundamental, din a cărui perspectivă — revenim la autorul „Cronici literare” citind din

*) C. Stănescu: *Cronici literare*, editura Cartea Românească.

nou: „Utopia creatorului, „schema” sa va fi mult mai aproape de existență, de viață, decit viața însăși copiată cu fidelitate subalternă”. Prozatorul exemplar în acest sens este pentru C. Stănescu autorul *Moromeților*, al *Insului*, al *Risipitorilor*, al *Intinerii din păminturi* (trebuie să spunem că în studierea operei acestuia, criticul are o contribuție dintre cele mai consistente; meditația asupra scrierilor lui Marin Preda este unul dintre reperele importante în activitatea critică de la „Știința tineretului”, ei îl dătează, opinăm, cele mai bune și mai bogate pagini din cartea de acum). Marin Preda — repetă criticul — o conștiință artistică elevată, un exemplu de scriitor care se impune vieții, are puterea de a scria în orice ipostază a ei „cu idei și obsesii proprii”. El vede aceste obsesii, probându-le, viața devine „mo-

cronica literară

dul său de a se exprima. Scriitorul nu se lasă trăit de viață, și o transformă în istorie, și-o reprezintă, are deci conștiința ei”.

Pentru că am vorbit despre „realismul fundamental”, vom semnală și articolul dedicat realismului, din cea de a treia secțiune a cărții. E un foileton suculent în care ideile se însușie cu claritate, în strinsă consecuție de sensuri. Fără să spună lucruri absolut noi (lucru extrem de dificil într-un domeniu atit de dezbătut), C. Stănescu limpezeste citeva neclarități, înlăturând prejudecăți curente. „Înainte de a fi doctrină literară, o metodă sau o școală, realismul este un simbol al tuturor posibilităților la care orice mare imaginație creatoare năzuiește”, iată o premiză de discuție incitantă. Criticul se oprește cu interes la paradoxul realismului, care constă în limitarea (de o îndelungată durată) a înfățișării posibilității de creație și construcție ale literaturii realiste de către niște termeni ce ne exprimăm impropriu, restrictiv. *Reproducerea* vieții nu a fost niciodată scopul marilor scriitori, ci doar un mijloc. Scriitorii de excepție nu au înțeles realismul „ca pe un efect al reproducerii, ci ca pe un mijloc de a crea potrivit naturii organice a viziunii”. Realismul este, în ultimă instanță, „o atitudine generală, o mentalitate creatoare, capabilă să-și subordoneze prin asumare orice manieră în măsura în care

aceasta nu atentează la libertatea interioară a scriitorului, la autoritatea pe care viziunea sa o pretinde. Putem socoti realismul o atitudine fundamental deschisă în raport cu orice altă doctrină, cu multe doctrine avangardiste în special, acestea hotărât rigide, închise, restrictive”.

C. Stănescu are pasiunea discuției de idei, de la analiza cutărei scrieri, el se ridică la generalizări cu scop de îndrumare pentru ceilalți autori (de unde înclinația spre exprimarea sentențioasă). Deliciul său, vizibil în abordarea romanelor, a volumelor de nuvele și povestiri, este „analiza personajului”. Care e justificarea problematică a fiecărui erou, ce raporturi s-au stabilit între el și celelalte personaje, cu societatea (ca adevărat remarcabilă este cronica la *Moromeții*, volumul al doilea, în care protagonistul este văzut ca un creator; față de evoluția sa „creatoare” din întiul tom, cel secund „este tocmai romanul coplesit eroului de lumea creată, de viața reală a acestei lumi create”). Adevese, această pasiune analitică duce la simplă *cazistică*. E iritant să nu fi citit, bunăoară, o carte despre care se exprimă C. Stănescu, totul îi se pare obscur. Acest critic (cu puține excepții, precum cea a *Intrușului*) pleacă parcă de la premiza că scrierea abordată ne este bine cunoscută tuturor și tot ce se mai poate face este s-o lumineze din unghiuri noi. Sint rare cazurile cind, neavind parcurs un roman oarecare, poți afla din cronica lui Stănescu dacă merită sau nu să-l citești. Este aceasta, o obiecție de mică (?) importanță pe care i-o aducem, mai ales că neobișnuita decizie a tonului cel caracterizează, dă frecvent iluzia unor „diagnostice” clare. De altfel, cele mai bune comentarii ale sale sint cele în care scrutează creația unor autori importanți, general acceptați (Sadoveanu, Slavici, Camil Petrescu, M. Preda), ceea ce ar indica — se pare — disponibilități pentru pagina de istorie literară. Pentru critica de „intimpinare” el pare mai puțin dotat.

Am remarcat și reluăm slaba apetență a lui C. Stănescu pentru discutarea operei și scriitorilor în planul „măiestriei”, citindu-l, ai uneori senzația că se discută nu creații artistice ci „cazuri” procesuale. În ceea ce privește propria sa redactare, stilul său, acest critic dă impresia de soliditate și cumpătare. Fraza lui nu e prolixă, deși puțin greoaie, se urmărește dacă nu cu desăvârșire, în orice caz cu utilitate. Lipsit de strălucire, stilul său respiră fermitate, sobrietate, pasiune a ideilor.

Ilie CONSTANTIN

DAN DEȘIU

In batalia pierdură

Versuri 1942—1969. Editura „Eminescu”.

NICOLAE DRAGOȘ

Coloană de-a lungul

Versuri. Editura „Eminescu”.

semnificații

Spirit comemorativ

Am asistat nu de mult la amplasarea pe care a luat-o la noi comemorarea lui Alecsandri. apoi a lui Bacovia și a lui Neogoe Basarab la Pitești. Dacă mai adăugăm și figurile mari din alte literaturi, înscrise și ele a fi comemorate pretutindeni în cadrul U.N.E.S.C.O., surprindem că faptul contribuie la desenaarea unui profil bine precizat al zilelor noastre.

Prin ce se distinge, însă cu note categorice, spiritul comemorativ de astăzi față de cel din trecut? Aș crede că există aci o diferențiere esențială atit sub aspect calitativ cit și cantitativ.

Sub primul aspect, ne solicită o sporire nemăsurată a comemorărilor. Luat în medie, nu mai este vorba de un fenomen anual — poate chiar bi sau trienal — ci de unul lunar, la răstimpuri aproape hebdomadare. Dar nu prin ea însăși ne interesează această constatare statistică, ci prin semnificația ei. Îmi pare că se înrădăcește tot mai adinc un spirit de recunoaștere și de justiție, cu tendința progresivă a extinderii de la unele la toate valorile trecutului. Aș spune că spiritul de democratizare al epocii noastre își introduce puternicele ecouri și în incinta Pantheonului național și universal. Cei ce au adus o contribuție efectivă la lumina omului nu mai sint împărțiți între privilegiați și desconsiderați. Un spirit, prin extensiune, democratic și echitabil tinde să desființeze categoria valorilor nedreptățite din trecut. Ne dezvoltăm conștiința sub dominanta ideii de toți, de astă dată nu numai în aplicarea ei la subiectul cunoscutor, ci și la obiectul cunoscut. Se știe că toți oamenii se cer inițiați la cultură, printre altele la mințile care au sporit patrimoniul spiritual al umanității. Dar totodată, ei se mai cer inițiați și la toate aceste valori. Astfel, aitea figuri mari ale trecutului, figuri uitate sau chiar ignorate, își revendică drepturile legitime în conștiința contemporană.

Dar nu mai puțin important ni se pare și celălalt caracter distinctiv al spiritului comemorativ de astăzi, acela care privește ordinea calitativă a fenomenului. Mai înainte, comemorările se reduceau la un act de pietate, desigur laudabil, însă numai la atit. Sistem departe de a deprecia înălțarea gândului la amintirea celor mari, care ne-au precedat. Dar parcă era totuși prea puțin. Decalajul apăsător excesiv între truda și jertfele de o viață întreaga ale oamenilor celebrați, și simpla amintire a aceluia care-i celebrau și care nu depuneau decit minimul efort al citorva rotunde fraze retorice. Este evident că aceasta nu înseamnă o efectivă achitare a datoriei din partea urmașilor. Mai înainte, însă, cel mai adesea ei se multu-neau cu atit.

Astăzi, faptul comemorării asociază la manifestarea pietății și pe aceea a creației. Un eveniment cu simplul caracter ocazional se transformă, astfel, într-unul cu consecințe durabile și fecunde. Deși orientarea noastră se dovedește temeinică în noua accepție calitativă a comemorării, evident, mai sint multe de făcut.

Către asemenea obiective ne îndreptăm și noi acum, cind spiritul comemorativ s-a deplasat definitiv de pe planul formei provizorii pe acela al conținutului substanțial.

Edgar PAPU

posta redacției

I. N. L. „Inflorise trandafirii cind m-a părăsit” sușii matale, plin de foc, dar află de la mine că nici nu-mbobocise, află că iubea pe loc neudat de ploii, și mai află că fata te-a părăsit fiindcă-i murmurai în ureche versuri de talia ăstora: „Urmele noastre nu se va șterge / Va dăinu în memoria prezentului... / Atunci cind noi nu vom mai fi / Paștele va vorbi”. La asemenea versuri nici nu merita alte drepturi de autor.

INGERUL. Non fa niente, copile, Jigniri am înghițit destule și voi mai înghiți. Prost rămine faptul că ești ceea ce sușii: „sint in două raze / trestia lipsită de har / departe — curgerea cerului / imi adoarme murmur. / De parte”.

VIGREL SIMIONESCU. Verb căutat. Cu felinarul și cu lampa de buzunar. Cind nu vrei să fii cu tot dinadinsul deștept, găsești cuvintul frumos: „Ți-am păscut cu minji ruga / Nechezatul orelor m-alungă / Iar în oase / Un copil imi toarnă zodie”...

FLORINA JIANU. Sint convins că vei publica. Dar trebuie să ai răbdare. Pentru început, voi cita „Ruga pentru mine”: „Focuri de păsări cintate de drum / Belșug de lumină albastră / Aprinsă în ochii rotunzi și-n erburii rotunde de creastă (?) / Păsări îngrămădite anapoda-n urme / Urmele străinilor turme / Săltate păsări de păsări pe cer / Rugi de lumină albastră / Păsări aprinse pentru sufletul meu / Păsări aprinse mereu”.

ALEXANDRU ȘPIRLEA. Nu știu dacă te vor învinge speranțele. Ești încă o baladă nepopulată de naște. În cîntecele dumitate fose-nesc însă năsi fire de gru. Se vor stinge dacă nu vrei să înveți.

ADRIANA LIȘMAN. Mulțumiri. Mi-ai trezit dorul pentru ulițele Iașului.

G. ORIORI (om din Brălița, din cetatea miștocarilor). Nu știu dacă ai talent, deocamdată văd doar că ai un drac sub limbă. „Aiiia, ai, ai, ia, ia, ia! De la Bălăgești, Sarai / La Boascic, tot dăirea / Ai, ia, ia, ia! / Cîntec trist, de piatră rea, / Junghei de aur, tot imi dai. / Pe sub maluri, Dunărea”. Dar *Cîntecul verii* e mai cu poalele-n briu decit toate celelalte: „Vară tristă ca un agent secret / Curoscut de toată lumea... / Verii i-a sosit sfîșitul / Vine echinoctiul cu eufiul”.

VASILE BOTA. Gură de aur. Schița a ajuns la cimitirul Sfîntului coș.

THEODOR AMAN. Ca să te publicăm, așa cum am mai făcut-o, trebuie în primul rînd să ne trimiți povestirile. Nu mai ai la noi nici o bucată.

DAN ARTEMIU. Cred că umbli prin viață cu cofa-n cap, altfel n-ai scrie versuri ca acestea: „Sădiți-mi la mormint flori și umbre de nuc / ...Amestec ca ce nu voi mai ști / Cu auz de mort / Să deslușesc cuvîntul „Te iubesc” / În alinierea crucilor / Aliniată liniștea, s-asculte versurile / Amatorilor poezi / ...Ancoră, somnul periodic s-au veșnic”.

În niel-un fel. Adrian Alexandrescu, Stan Damian, Ion Manea, Constantin Coatu, A. Tripa-Arad, Vasile Ieșca, Sorina Elguș, Paul Ardeleanu, Geo Mureșan, Ion Păun, F. L., Viorel Dianu, Lorelei, Dan Ionand, Ionel Stan, F. E., Stelian Georgescu, Mihai Voiculescu, A. Marcus.

Fănuș NEAGU

avantpremieră editorială

JONATHAN SWIFT

Povestea unui poloboc

Satire și pamflete. Traducere, note și studiu introductiv de Andrei Brezianu. Editura „Univers”.

I. IURGHENIEV

Prima iubire. Fum

Colecția „Romanul de dragoste”. Editura „Eminescu”.

ALPHONSE DAUDET

Fromont și Risler

Roman. Editura „Albatros”

compendiu

V. MARIN CUCU

Elevul Marcu

De la memorialistica propriu-zisă (Negruzi, Galaction) și pînă la romanul foileton (Minulescu), cărțile care evocă școala constituie o tradiție în literatura română. Subordonat unor viziuni mai ample, motivul apare și la Creangă, Slavici, Caragiale, Eminescu, Delavrancea, Bacovia sau Sadoveanu, ignorind cu totul această tradiție. V. Marin Cucu publică la ed. Eminescu un roman rudimentar, în care interesul sentimental al fapteleor este confundat cu valoarea estetică. Cu o mare conștiințiozitate, el descrie îmbrăcămintea educatorilor și a elevilor, rechizitele școlare, starea vremii, prețul de cost al diferitelor mărfuri etc. Educatorilor, cel puțin, li se alătură și profesionale: „sint făcea datorica conștiințioasă, dar fără zel”, „înțiricia de la școală”, „pedant și erigent pînă la absurd, orele sale treceau foarte greu”. Despre cel mai iubit profesor, domnul Bănuș, se afirmă cu admirație că aștase deasupra mesei și de lucru un Decalog al înțelepciunii: „Nici o zi fără studiu; culcă-te devreme și școală-te dimineață; ridică-te de la masă înainte de a simți că te saturi.” Elevul Marcu, cel care povestește romanul la persoana întâi, nu uită nimic, iar atunci cind simte că se petrece ceva jără stirea lui, deschide pe acunșu sertare, privește pe gaura cheii sau scrutează ferestrele, de la etaj. Prin el, autorul se dovedește un achizițiv care nu poate ordona imensul material adunat.

IOSIF LUPULESCU

În umbra stăpinului

Autorul acestui roman dă impresia că inițial a vrut doar să viziteze o uzină pentru a se documenta și pentru a scrie o carte, că ulterior, dîntro-o curiozitate din ce în ce mai mare, s-ă angajat la uzina respectivă, pentru că pînă la urmă să uite cu totul care era scopul expedi-

rienței și să se contopească cu viața personajelor sale. Pe el nu-l mai interesează prejudecățile estetice și scrie doar pentru a dezbate o problemă care este a sa și a oricărei civilizații: integrarea socială a tinerilor.

Grupul din care face parte povestitorul este format din patru adolescenți „mediocri” în sensul pe care îl dădea T. Mann acestui termen. Dorința de afirmare îi solidarizează și îi obligă să se maturizeze. Ca în orice grup social, unul dintre indivizi devine lider, dar, de data aceasta, jură asentimentul grupului. El este un impostor și de aceea se constituie în roman simbolul forței represive care stimulează emanciparea. Liderul impostor poate fi văzut de altfel și ca o inserție proprie sferă dîntre membrii grupului.

I. Lupulescu a reușit să exprime dramatismul și frumusețea acestei prietenii bărbătești. Ajunși la vîrsta căsătoriei, tinerii care alături de simțeau puterții doar împreună, se despart într-o atmosferă nostalgică. Despărțirea lor coincide cu despărțirea de „stăpin”. Reiese tot mai clar că „stăpinul” n-a fost decit un personaj necesar, inventat poate chiar de grup pentru a da un sens evoluției.

Romanul în umbra stăpinului (ed. Eminescu) nu este scris cu scopul unor performanțe formale. Dar pasiunea pentru adevăr ordonează faptele după o logică proprie, astfel că romanul are și o construcție interesantă. Servențele vieții în uzină se alternează tumultuos cu cele ale vieții militare, reproducînd ritmul rememorării febrile.

AL. RAICU

Necunoscutele scrisori de dragoste ale preadevotatului slujitor Alexandru

Titlul volumului publicat recent la ed. Eminescu edicată asupra poeziei pe care o cultivă Al. Raicu. Trebuie însă făcută observația că, în versuri, impresia de galanterie medievală este

realizată mai mult prin plastică, decit prin retorică. În loc să improvizeze serenade în umbra balconului, poetul preferă să deseneze peisaje delicate și să le arate iubitei. Starea generală este de disafanțate și dragoste: „Adeșea cerul imi deschid în păsări / să vină-n stoluri albe de departe, / și toate să le rînduiesc-n dimineața / posomorită ca o veche carte”. Aventura repetată. Totuși, din aceleași linii delicate se pot compune și tablouri mai stranii: „Văzui acoperșuri cu bufnite-mprejur. / din geamuri obosite clipeau ochi verzi și poate / balcoanele litani, cîntau din cerul sur, / forjate ca de lacrimi, cu ramurile toate”. — Totuare vechi.

Pe fundalul priveștilor interioare, silueta iubitei apare obsesiv: „Nu ești atit de miscațoare, Cerul / ca luminarea dreaptă te cuprinde”. — Pădurea-n stele. Poetul uită tot mai mult că iubeste, preocupat de obținerea unei imagini exacte: „O draperie încă te-ascunde-n forme reci / oricît de vie-ți umbli sandaava pe cleștar”. — Oricît de vie. Cu timpul, toată dragostea a devenit un simplu pretext pentru satisfacerea gustului plastic. După ce a apărut în întregime în cadrul peisajului, iubita este la rîndul ei obligată să deseneze, realizînd imaginea tabloului în tablou: „Te doare ruga? Trece de pe gherghief / pămînt-atînsu cu dreapta mingiere, / atit de străvezii în relief / și galbeni cum sint fagurii de miere”. — Relicvă răsturnată. Aceșe exemple de intermediere a naturii prin plastică (alături de titluri ca *Natura vie*, *Paletă fragilă*, *Desen nou*, *Fragment sculptural*, *În roșu de coral etc.*) dovedesc că prospețimea sănătoasă pe care a descoperit-o critica la Al. Raicu este inexistență. Poeziile sale sint cel mai adesea convenționale și valoarea lor, atit cît este, stă în rafinament.

Alex. ȘTEFĂNESCU

LETIȚIA PAPU

Succes

Roman. Editura „Eminescu”.

PETRE PATIESCU

Arhitectura ploilor

Casete lirice. Editura „Albatros”.

Ulciorul și ulcica

proverbe

Întro-o zi, era miercuri, Parimie se gîndi să-și cheme linia în vizită, la masă. Temătoare de alergătură și ostensile, Parimie se împotrivi atit cît putea ea să se împotrivescă.

— De ce, doar butucul finului i se vede o singură dată. Lasă să se apropie ziua de adus ploconu’.

— Nu, hotărî Parimie, consideră-i ca și invitați.

— Te pomeni că dacă nu ți-o fi de linul Zamfir, ți-o fi de lina Domnica, aruncă Parimia și se miră și sperie și ea nu de ce spusese, — de ce i-lusese să audă că spusese. Doar că nu se cruci și nu puse palma la gură.

Parimie lăsă un timp puțin ca să-i cuturele cum trebuie supărarea, să i se urce în obraji și să se taie în muchi de cuvinte care să taie și ele.

— Ascultă aici, Parimio, parol încet după ce trec răgazul. — Ți-am explicat eu ție odată pe scurt, dar credeam destul de pe îndelete și pe înțeles ca eu am săvîrșit totul dînspre partea mea și a voastră. Ie-maiască, cu verighetă și mai ales după verighetă. Pe tine cînd te-am luat naș’ Lazăr g-a-a și întrebă dacă aveai ulcica goală, i-am răspuns cu

fruntea sus că da. Și nu fiindcă n-aveai lenjerie pe sub față sau fus-tă, ce-i li purtat atunci, da și zestre imi aduseși iepurii de peste deal. Se mai odihni nițel și urmă ceva sălta:

— Și pe urmă, bărbatul e bărbat, are căciula, li mai cade căciula în iărînă, o scutură și o pune la loc, nu se cunoaște. Femeia n-are căciula, are basma și odată căzută, e căzută, în iărînă sau după tulă.

Părindu-l-se că vorbește destul și că Parimie se cam pipernicise și zgribulise de alțea găleți de intelocuni rece aruncate peste ea, domnul Parimie tăie mai cald încrămățirea odăii și a femeii.

— Și i-am chemat și întro-o zi de vineri, pe lini, zi de post, iese mai ielțin: niște fasole cu murături și un ulcior cu apă de izvor.

— Da, dar ulciorul nostru nu mai merge la apă.

— Ulciorul nostru?

— Ulciorul nostru.

— Nu mai merge?

— Nu mai merge!

Domnul Parimie își privi Parimia cu bănuială duioasă:

— Nu cumva ai luat de dreptul îndreptarea mea de atunci, nu mai

ștău cînd, ca pentru fiecare prostie făcută sau spusă să pui cite o boabă de fasole întro-în vas?

— Nu, minti Parimio — și avea să se mire multă vreme de curial și istețime minciunii ei — (spășese da mult ulciorul) — am pus cite o boabă pentru fiecare vorbă bună de finut minte de la tine.

— O să găsim noi o altă ieșire, își bătu aprobator Parimie neavsta pe spinare.

Și rosturile casei și ale vorbelor fiind așezate în ralturile lor și pînă sub seară mai gîndindu-se vreme, dădură din foartele către lini.

Că dacă le dai, le fată iapa, le ceri, le meară minzul; că umbli gă-ții ca lînsi de vite. Pînă cînd, tim-bărbătață, Parimia spusese:

— Sint proști de te templu de purci!

Parimie rămase pe gînduri și ea se sperie că, poate își întinșese vorba mai mult decit plăpuma.

— Da, spusă el, ar li o predică purcii ăștia. O să dai cu petrosin, D.D.T.-ul e vătămător.

Și Parimia, temătoare de ostenea-lă, se porni să frece aprig cu petrosin lucrurile și podelele.

Nicolae VELEA

Exegeză și cabalistică

Criticii sînt citiți nu numai pentru a le afla opiniile despre autori pe care-i comentează. În cazul clasicilor, bunăoară, falmoasa „Judecată de valoare” ajunge să capete o importanță foarte redusă; la drept vorbind, de ce am ține neapărat să știm cum îl apreciază X sau Y pe Shakespeare? Trebuie să-l chemăm Sainte-Beuve ori George Călinescu pentru ca așa ceva să ne intereseze. Dar și în cazul autorilor contemporani, sentințele: prost, slab, acceptabil, bun, excelent, chiar dacă ar fi bazate pe un gust recunoscut, tot ar justifica prea puțin lectura cărților de critică. Nu e departe timpul cînd computerele se vor înscăria cu o asemenea treabă și o vor îndeplini perfect, fără palăvrăgile inutile.

Criticilor, cititorii le cer, de fapt, să-i ajute a înțelege mai bine și mai profund operele literare. Astfel, au convingerea îndreptățită că vor ajunge singuri să facă judecăți de valoare exacte. Dar ce înseamnă a înțelege o operă literară? A lua act efectiv de lucrurile pe care ea reușește să le comunice — ne spune bunul simț. Și nu se desprind acestea din simpla lectură? Da, însă o observație se cuvine: claritatea n-are nimic de-a face cu înțelegerea. Marile opere literare conțin o multitudine ineputabilă de sensuri; de aceea și sînt nemuritoare; în ele, fiecare epocă descoperă noi filicuri: cărțile cu adevărat substanțiale spun, sub o formă foarte concentrată, enorm de multe lucruri, cuprind, sintetizată, o uriașă experiență umană; datorită acestei însușiri se recitesc cu plăcere și folos de nenumărate ori. Criticul talentat este omul care ne servește drept ghid în astfel de repetate lecturi revelatoare. El se pricepe să scoată la iveală sensuri adînci și citeadată ascunse ale operelor literare, aspecte din structura lor, nereamarcabile imediat. E ceea ce înseamnă a adînci înțelegerea unei opere printr-o interpretare pertinentă și inedită. Sigur că un asemenea act cere inventivitate, putere asociativă, sensibilitate și spirit speculativ. Serind, autorul mizează pe cititorul ideal, capabil să perceapă tot ceea ce cuprinde opera. Dar criticul nu e chemat să găsească sensuri inexistente în ea. Pe observații izolate și neconclu-

dente, unii se grăbesc adesea să clădească edificii exegetice, absolut imaginare. Că textul respectiv ca și altele numeroase ale aceluiași autor le contrazice flagrant afirmațiile, nu face să-și domolească zgelul „constructiv”. E tipul de „interpretare”, grație căreia „Oul dogmatic” al lui Ion Barbu devine un poem strict laic, fără nici o implicație mistico-religioasă. O altă exegeză „nouă” ne invită să citim romanul „Craii de Curtea Veche” ca pe o ope-

faptele și vorbele

ră esoterică. De ce nu, cită vreme Mateiu Caragiale avea asemenea preocupări? O vastă construcție, așadar ia naștere, bazată pe observația că numele a trei personaje din carte încep cu litera P (Pașadia, Pantazi, Pîrgu), de unde diverse considerații cabalistico-astrologice, referitoare la simbolul trinității, pornesc să se articuleze curajoș și savant. Un singur fapt omite interpretul: că și multe alte personaje ale romanului au nume a căror inițială e aceeași literă P (Poponel, Pena Corcoduș, Papura Jilavă, Păuna, Profăpeasca, Pulcheria). Cum rămîne atunci cu trinitatea? Cifra cabalistică la care ne conduce scoțtea la e și nouă și nu trei. Plonii construcției stau în aer și la primul foșnet al paginilor cărții se năruie brusc. Ca să fie acceptabilă și să sporească realmente înțelegerea unei opere literare, o interpretare trebuie să acopere tot textul de care se ocupă, sau măcar cea mai mare parte a lui. Astfel, e o improvizație grațiată, pretext de vorbărie goală.

Se invocă mereu mai frecvent în ultima vreme dreptul la „creația critică”. Dar tocmai prin exegeza inteligentă, riguroasă și deschizătoare a unor perspective noi asupra operelor majore, această facultate are prilejul să se exercite din plin în domeniul ei specific. Cînd folosește cărțile pentru a bate cîmpii, revendicînd practic o existență bastardă, transformîndu-se într-o speță dubioasă de „paralite-

ratură”. Viciul ei e un imens și secret orgoliu. Criticul își inchipuie că dînsul scrie de fapt cărțile. Acestea sînt o grămadă inform de semnne și numai genul lui le dăruiește sens. Dreptul de a le interpreta cum i se năzare e nelimitat; extrage cîteva rînduri izolate din Părvan și arată că ilustrul istoric și arheolog a fost și un exponent al „stingii” în planul gîndirii filozofice. Lovinescu era orb cînd i-a ironizat delirul iraționalist. Exegentul „creator” se oprește o clipă în zbor asupra lui Ibrăileanu și ne comunică, subit iluminat, că „spiritul critic” prefuguează „Spațiul miotic”. Modul complet opus de abordare a problemei specificului național în cele două lucrări nu-l intimidează. „Construcția” are inițiată. Cu l de pedestri am fost afla vreme, nevăzînd așa ceva!

Astfel de lucruri le-am citit scrise negru pe alb. Cu ajutorul criticii „creatoare” se fabrică și nu puține glorii poetice efemere. Dintr-un amalgam inform de metafore „bogomilice”, cum bine le-a caracterizat Eugen Simion, demonul subtilității exegetice a scos a litere mari opere „vizionare” că ni se taie respirația adunînd numărul lor. În sprijinul criticii „creatoare” e citat George Călinescu. Să-l lășăm să vorbească, atunci. Comentarii de tipul interpretărilor amintite — spune el — tind să ne facă a crede că „poezia este o criptografie densă, în sensul căreia trebuie să fii inițiat prin rituri mai grele ca cele mithriace. Zice Eminescu Mai am un singur dor? Problema este... ce vrea să zică dor, fiind hotărît că dor înseamnă altceva decît dor.

Lucașfărul este obiectul celor mai adînci expertize. Lucașfărul e Satana, Neptun, Arhanghelul Mihail, Neantul și alte lucruri, numai ce spune Eminescu ca este nu poate fi”. Și articolul din „Adevărul literar și artistic” (1933) continuă astfel, arătînd unde poate duce „entuziasmul cabalistic” aplicat la poezie. Nu mai e de adăugat nimic. Criticul se răsucesce probabil în groapă, aflînd cum îi interpretează ideile preținșii săi urmași.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Puls

Nu, nu mă pot feri de pericole
Ele sînt peste tot în ab și în vină
Mă așteaptă oriunde
N-am cum să mă feresc de ele
S-ar putea să poarte chipul tău
Nu voi putea evita nimic
E posibil ca totul să treacă fără urme
E posibil să fiu doborît de un zbor de inger
E posibil să mă încarc cu pericolul tot
Din pură intimplare
Dar tu
Să rămîi aici ca un braț ca un umăr
Ca fruntea cu care-am plecat
În tot ce sînt să rămîi statornic
Ca insumi fără depărtare.

Coman ȘOVA

considerații

Fragmentarium

Apologia poeziei. Acum citeva zile, într-o clipă de fericire (sau poate numai de exaltare) le-am recitat celor printre care mă aflam, și care-mi sînt prieteni, următoarele versuri din Rimbaud: „Elle est retrouvée. / Quoi? — L'Éternité. / C'est la mer allée / Avec le soleil”. Citeva spunea că a regăsit ceva, dar versurile n-aveau nici o legătură cu ceea ce fusese regăsit. Sau, poate aveau? O dată rostite, m-a mirat că le mai știam: aș fi putut să jur că le uitasem...

A fi fericit. A fi. Cred cînd ce în ce mai mult că fericirea e modul de manifestare a ceea ce aș numi „instinctul eternității”. Tocmai de aceea încapă într-o clipă. Cîlepe de fericire nu sînt nici trecătoare, nici netrecătoare, Sint. Dîncolo de trecere. Bineînțeles, suferințele durează mai mult — ar trebui să zic: infinit mai mult —, pentru că durată este însăși substanța lor. Ele sînt, însă, nu numai trecătoare; în chip secret vor să moară, chiar cînd declară contrariul, chiar cînd, după toate aparențele, tind să se perpetueze. Dacă există într-adevăr instinctul morții, în ele trebuie să-l căutăm.

Prietenie. Cea mai adîncă — și, totodată, cea mai simplă — înțelegere a prieteniei o avea fără îndoială Pitagora. Citeș în Viețile și doctrinele filozofilor de Diogenes Laertios (VIII, 10): „După informațiile lui Timaios, el, cel dintîi, a spus că „prieteni au toate lucrurile în comun” și că „prietenia înseamnă egalitate”; într-adevăr, discipolii lui puneau tot ce aveau laolaltă”. Comunitatea deplină a prieteniei — extrem de rară, dacă nu chiar utopică — exclude din capul locului orice „reciprocitate”, care nu e altceva decît produsul moral a ceea ce aș numi „mentalitatea de schimb”, — una din multiplele forme prin care se insinuează, în spiritul nostru, categoria lui a avea.

Recunoștința. Adevărata recunoștință e neputincioasă și mută. De îndată ce începi să vorbești despre această neputință, despre această muțenie — și e atât de ușor — cazi în cea mai găunoasă retorică. Uneori nu poți să n-o faci, e un fel de pe-deapsă.

Elogiul lui Corneille. Desfăcut pe-ndelete, cu grijă, din coaja lui cu atîtea umflături retorice, scos din datele lui istorice, faimosul „conflict cornelian” (care nu e de loc așa cum și-l inchipuie oamenii care vorbesc mai mult despre el, și care sînt, văi, atât de lipsiți de imaginație; belferii) încorporează un adevăr moral dintre cele profunde și eterne. Nu mă gîndesc, evident, la falsa problemă — didactică atât de comodă — a contradicției dintre datorie și pasiune, care și-ar găsi rezolvarea în împlinirea datoriei. Dacă există vreun raport între datorie și pasiune — poate nu în literă, sigur în spiritul lui Corneille — atunci acela este unul de identitate perfectă: datorie e chiar pasiune, pasiunea e chiar datorie. La Bruyère spunea că în teatrul lui Corneille oamenii sînt înfățișați așa cum ar trebui să fie, în vreme ce Racine ni i-ar prezenta așa cum sînt de fapt. Dar nu un melancolic „ar trebui” se desprinde din poezia lui Corneille, ci un „trebuie” care, cu puțină atenție, ne va apare — chiar și în noi — dîncolo de ordinea oricăror deziderate sau aspirații, ca un tulburător, aproape de necrezut „este”.

Dacă am fi atenți... Acest lucru l-am descoperit poate (pentru că-l știam, dar cum știm atîtea, fără să le fi aflat încă) prin Simone Weil: atenția este una din virtuțile fundamentale. Domeniul în care se exercită are o însemnătate secundară. Calitatea atenției este, în schimb, de o covîrșitoare importanță; e, în înțelesul cel mai literal și, totodată, cel mai spiritual, o problemă de viață și de moarte.

N. TERTULIAN

Matei CALINESCU

callimachos

Cerneala magică

Plasați de destin la aceeași literă de catalog, Paraschivescu Miron Radu și Persepolis Panaitescu Dumitru s-au stîns în acest 1971 în care ar fi împlinit primul 60, al doilea 90 de ani, lăsîndu-ne să-i plîngem cu cerneluri cu „mîni valide insuficiente” spre a-i rechema dintre umbre.

Cu ei au murit cărți de poezie. Reviste posibile. Idei generoase. În raftul librăriei, oricît ar suna de barbar, vor veni o serie spațiu devenit lor cărțile celor vîi. Dar ei ar fi împlinit opere de un tipar mai specios pe care nimeni altcineva nu le va realiza. Cine ar putea concepe — altul decît Miron — acea teribilă „Antologie a păgubosilor” poeziei românești?

Cine ar putea reface drumul parcurs de către Persepolis spre Etilia integrală a operii eminesciene? Nimeni. Grandioasa lucrare poate fi continuată dar să ni se îngăduie să credem că oricît de înzestrat ar fi cel ce se va încumeta s-o continue, sorții de izbîndă sînt mai mici. El va avea de lupat (pe lingă tiraniile dificultăți care îl vor fi împins deseori în deznădejde pe Persepolis însuși) cu propria sa memorie. Fîindcă, pentru a o lua într-adevăr de la capăt el va trebui să uite tot ceea ce Persepolis a exhumat din lăzile cu odoare ale scrisii eminesciene O viață de om întîns pe nouă decenii nu a fost de-ajuns pentru a parcurge, a descifra și de a fixa în monură definitivă tot ce ne-a rămas de la E. minescu. Iar condițiile pe care un probabil Mefistofel le-ar cere unui asemenea om al cărții ar fi copleșitoare: să treci pe planul secund propria ta carieră literară, să-ți refuzi „doruri și amori”, să-ți abții întors din tranșelele unui război, să începi o operă mult mai apropiată de truda scafandrului decît de a omului din bibliotecă, strălucitor, să țiînți totdeauna anonimul, să devii ambasadorul, prin timp, a spiritului celui mai desăvîrșit, să treci prin virful chimistului tale penițe toate paginile eminesciene, să le organizai cibourile dispartate, să încerci să îți gospodari casei genului...

Iată de ce îndrăznesc să întreb: ediția Eminescu a murit? E un spectacol rar al culturii noastre — și poate nu numai al ei — trecerea în neant a unei ediții. Mîna desăvîrșitului Persepolis, „ce la scris mereu sedea”, a „încetat” să redescopere pentru ochii noștri caligrafia eminesciene ce-mi păreau adesea hîrș și elare ori cabalistică semnne gravate de trecerea printre file a luminii de lună... Mîna poetului! Persepolis, cel mutilat în război e singurul scriitor despre mina căruia putem vorbi ca despre un „obiect” singular, atasat laboratorului său de lucru. Scrisa cu mina stîngă, mina cu care noi, oamenii întregi (adică trăind înfirmitatea de a nu fi Persepolis) nu izbutim decît să împlinim biete muncii cașnice ca de pîldă aprinsul lămpii electrice ori închisul ușii...

Așa cum a fost concepută, ediția Eminescu urma să realizeze cea mai exactă și mai sensibilă însușire în sufletul unui geniu. Punctul de vedere pe care s-a situat — simbolic — a fost cel al cernelii magice cu care Eminescu înnegră a noian de pagini cu... gîndiri și cu imagini.

Pentru a-și realiza vizul, Persepolis a întors „arcul” calendarului așa cum facem noi cu burtoasele casornice destepătoare și a putut trăi aerul clipii eminesciene, în cîns de febre ori grații irepetabile. A reconstituit, cu scheme de descifrare fantaste deși riguroase, sisteme de creație care ne îngăduie să parcurgem mai de triectorii însoțite în luxuriantă pădure a varianțelor. Întru-n Pom ei al literaturii române, Persepolis a opus lavei și devălmășiei un spirit constructiv lucid și tandru și frescele” aproape că ni s-au dezvăluit în totalitate.

Approape... Ce frize, ce capituluri, vor muri în magna împietrită a manuscrisurilor fîindcă nu mai sînt blînzi săi ochi care să le descopere?

Atenție, deci! Să nu-l lășăm pe nu mai știu care băiețuș cultural avid de glorie nemîncîntă să intre cu „vinșogonile” incompetenței sale în sacra taină a cu flacone transparente, petale necalcinate și clepsidre... Să-l așteptăm pe cel mai bun dintre bunii continuatori ai lui Persepolis.

George TOMOZEI

Încotro merge civilizația ?

(II)

Era de așteptat ca într-o dezbatere cu tema: „Încotro merge civilizația?” să se facă frecvent auzit protestul liniei de gîndire umaniste împotriva pericolelor tehnocratismului. Gillo Dorfles, profesor de estetică la universitatea din Gagliari (Italia), cerea în finalul conferinței sale: „Dezechilibrul ecologic și problema urbanismului”, cu preocupările pentru aspectele morfologice și funcționale ale ansamblurilor arhitecturale să cedeze pasul unei exigențe tot mai imperative: „semiotizarea mediului (ambianței)”. Procesul său era adresat caracterului tot mai neutru al orașelor moderne, lipsit de culoare umană, dispariției oricărei memorizări afective. Dorfles vedea remediul în reînnoșterea „izibilității”, a sensului, în ambianța naturală și arhitecturală: fîciorul „semnificant” (signifiant) arhitectural trebuia să-i corespundă cu claritate un „semnificat” (significat). Adevăratele resorturi ale hegemoniei utilitarismului și funcționalismului în arhitectură și adevăratele căi pentru re-umanizarea ei veritabilă rămîneau însă în umbră de-a lungul conferinței sale (ceea ce e a determinat și tema principală a discuțiilor pe marginea ei, cu participarea unor arhitecți genezezi, și unde am remarcat mai ales intervenția englezului George Buchanan de un lirism conținut în principala ei existență: „de-materializarea” arhitecturii).

Celbru fizician Leprince-Ringuet nu și-a menajat nici el accontele critice la adresa tehnocratismului. El era doar cel despre care Frederic Jodotie spunea cîndva: „Attention, il a une conscience. Tout est là”. Conferința sa s-a dovedit, dacă nu cea mai interesantă, cea mai simptomatică din cadrul Întîlnirilor, prin prestigiul conferințarului și mai ales, prin implicațiile temei: „Știința tehnică și fericirea oamenilor”. Cele trei ipoteze formulate de la început: 1) dezvoltarea tehnicii favorizează automat fericirea umană; 2) efectele nu sînt automate ci reclamă un efort considerabil 3) nu există o legătură necesară între cele două plauzi — demonstrau interesul problemei. Viziunea profesorului de fizică nucleară de la Collège de France asupra efectelor civilizației tehnice în lumea contemporană era mai curînd pesimistă. Leprince-Ringuet a găsit cuvînt convingătoare spre a evoca aspectele greu suportabile ale civilizației în marile metropole, de la asfixierea în metroul parizian la orle de seară pînă la înclinarea expectantă a traficului, sau consecințele nefaste ale cîndentelor infernale în diversele forme de travaliu. El avea să deplore explicit faptul că dezvoltarea extraordinară a tehnologiei este acompaniată de apariția unor forme de viață greșite, în care indivizii sînt aduși într-o stare de sclavaj față de un mecanism impersonal.

Dacă ar fi să formulăm în termeni kantieni centrul vulnerabil al raționamentelor lui Leprince-Ringuet, am spune că el rezida în absența unor medii verosimile interioare planul „rațiunii pure” și cel al „rațiunii practice”. Leprince-Ringuet s-a ferit să implice știința ca atare în procesul pe care l-a făcut efectelor negative ale progreselor ei în diverse sectoare ale civilizației occidentale: actual său de acuzare s-a îndreptat firesc împotriva aplicațiilor științei împotriva tehnicii și a utilizării ei culpabile. Distincția între știință și tehnică i se părea cardinală. Care erau însă factorii care determinau o asemenea manipulare negativă a tehnicii? La întrebarea de mai sus, răspunsul ilustrului fizician devenea extrem de vag. Formația sa spirituală trăda un aliaz caracteristic între o etică

a obiectivității austere și rigorii ascetice, specifice savantului autentic și un spiritualism catolic de nuanță progresistă. Sub influența mărturisită a cărții lui Jacques Monod: „Le hasard et la nécessité”, el a făcut o profesie de credință în favoarea a ceea ce Monod numește „l'ethique de la connaissance”. Leprince-Ringuet recomanda, în consecință, pe de o parte, morala actului de cunoaștere științifică: onestitatea și supunerea plină de abnegație în fața obiectului („l'esprit d'accueil” dublat de „l'esprit de remise en question”). Se poate însă vorbi de o dezvoltare autonomă, implacabilă, cu o logică imanentă, printr-un soi de auto-propulsune, a științei și tehnicii în lumea contemporană? Și mai ales se poate vorbi de o culpabilitate intrinsecă

Însemnări pe marginea ultimelor întîlniri internaționale de la Geneva

a tehnicii pentru șirul de efecte negative, evocate printr-o altă serie de fizician francez (indivizul anexă a unor mecanisme impersonale, gregarizarea vieții, poluarea aerului etc.)? Tranziția între lumea cunoașterii și lumea valorilor era punctul slab al raționamentelor sale. Modul de inserție al descoperirilor științei moderne și al aplicațiilor lor tehnice în ansamblul raporturilor sociale rămînea învîlțit în ceață. Leprince-Ringuet se mărginea să evocă convingător responsabilitatea morală a savantului pentru utilizarea descoperirilor sale (cazul Oppenheimer) și mai ales să pledeze pentru resoluția spiritului evanghelic, drept cale de umănizare a lumii moderne (de la morala prudentei și a calculului egoist, la cea a dăruirii și generozității). Discuția extrem de animată pe marginea conferinței sale a îngăduit să fie abordate aspectele neralgice ale importante probleme. Nu au lipsit desigur vocile care au protestat împotriva a ceea ce s-a numit „arroganța eticii cunoașterii” (domineau francezii R.P. Dubarle), efectuînd deci o critică spiritualistă a tezelor lui Monod, după cum nu au lipsit rezchizitoriile patetice împotriva degradantei mecanizării a vieții cotidiene în lumea modernă (Robert Hainard, sculptor și gravor în lemn, elvețian).

Problema pe care am ridicat-o era dacă nu există pe de o parte o neutralitate axiologică a descoperirilor în cîmpul științei și tehnicii (instrumentele ciberneticii sau electronice moderne sînt utilizabile deopotrivă în cele două mari sisteme sociale opuse), iar pe de altă parte dacă nu trebuie să vorbim în mod legitim de un „sigiliu” socio-istoric, sau chiar de „aura” socio-istorică, a fiecărei grandioase construcții tehnice în lumea modernă. Zona de impact a descoperirilor științei și tehnicii în lumea raporturilor sociale, era o problemă-cheie: apare verosimilă ipoteza că socialismul și capitalismul ar fi egali de vulnerabile în fața efectelor negative ale tehnizării existenței? Este limpede că neutralizarea acestor efecte negative nu poate fi înfaptuită acolo unde cultul legitim al randamentului tehnic se desăfoară sub legea profitului și a anarhiei în organizarea producției, în-

strumentalizarea pozitivă a tehnicii, dirijarea ei în conformitate cu exigențele biologice și psihosociale ale ființei umane, nu poate fi realizată decît pe fondul unei acțiuni concertate de organizarea a vieții sociale, ceea ce implică sine qua non controlul producătorilor asociați asupra tuturor mijloacelor productive. Nici teza lui Heidegger despre „die Raserei der Technik” (furia tehnice), ca principala cauză a primejdiilor ce pîndesc omul contemporan, nici chiar teza lui Herbert Marcuse despre existența unei noi forme de dominație politicoasă: cea a unui a priori tehnologic, care ne condiționează și ne subjugă, nu pot fi considerate a atinge adevăratul nerv al problemei. Tendința de a autonomiza tehnica, desprinzînd-o din complexul instrumentalizării ei social-istorice, spre a o transforma într-un soi de putere magică, nu rezistă criticii: originea efectelor negative ale tehnizării ireversibile a lumii moderne trebuie împinsă pînă în zona articulațiilor și mediațiilor complexe care unesc forțele formidabile a mecanismelor tehnice cu puterile sociale care le utilizează și le controlează.

Neliniștea în fața omniprezenței tehnologiei în societățile moderne dezvoltate răzădă și din conștientizarea filozofului și moralistului spaniol José Luis Aranguren, profesor la universitatea din Madrid pînă în 1965, exilat din Spania lui Franco, acum profesor la o universitate californiană. Aranguren semnala primejdia demoralizării și desolării într-o societate în care puteri impersonale (mecanismele tehnologice) se substituie tot mai mult inițiativii și responsabilității individuale, în care pînă și filantropia este tehnizată și caritatea secularizată. „Evacuarea sarcinilor morale tradiționale”, datorită progreselor organizării și instituționalizării, cu corolarul: primejdia de a neutraliza inițiativa individuală, era tema sa de reflecție. Critica împotriva mentalității operaționale, a culturii „speranțe imatematiche”, era cit se poate de legitimă: Aranguren vorbea de o „futuologie critică (s.n.)” protestînd energie împotriva fetisșării mentalității tehnologice. Soluțiile preconizate erau un amestec semnificativ de utopie marxistă, de idei ale nou stîngi americane și de mentalitate religioasă, convertită în radicalism social: „morală viitorului” ar fi trebuit să fie un amestec de creștinism, neo-marxism, morală orientală și elemente ale contra-culturii cultivate de tinereții radical!

Intelectualii adevărați nu se pot resemna în fața manipularii, organizate și instituționalizate, a ființei și conștiinței umane. Chiar la primul entree-tren special, bine organizat și condus cu mult tact de profesorul Jean Starobinski, presedintele Întîlnirilor, au răsănit, din direcții diferite, vocile de împotriva împotriva tendinței de a marginaliza cultura umanistă în favoarea operaționalismului și a mentalității neo-pozitiviste (suita de intervenții a cuprins și trei ale invitaților români: G. Ivăscu, A. Marino și autorul rîndurilor de față: prof. Vlădescu-Răcoasa a intervenit în discuția pe marginea conferinței lui R. Stavenhagen). Non-resemnarea și non-capitularea în fața puterii mecanismelor supra-personale a fost un leit-motiv al ultimelor Rencontres. Dacă ar fi să acordăm termenului de civilizație, printr-o extrapolare voită și cu multă aproximație, sensul de dominație asupra regnului necesității, și cel al culturii sensul de dominație a regnului libertății, am putea rezuma astfel sensul ultimelor Întîlniri de la Geneva: „Civilizația este mijlocul, cultura este scopul!”

16 OCTOMBRIE 1971

mesagerul

Poate din pricina nopții, a vîntului care strînea frunzele copacilor, a zidurilor bătărilor bisericilor, adunînd întunecimile, pînă la cerul insondabil, mi se părea că sint pradă unei halucinații. Parcă glasul, pe care îl auzam, n-ar fi fost al paraciserului. Vorbisem cu el în după amiaza aceea, numai despre pictorul străin, acela care captase atenția concetățenilor mei. Atunci, cineva, aflat cam pe la mijlocul plaiului, îmi spuse: „Și d-ta îl vei apăra împotriva tuturor!”

În timp ce coboram, spre casă, mi se părea că cineva rîde înfundat în urma mea. Risul acela mărunț, interior, m-a însoțit pînă am intrat în casă.

În paginile Malefactei am găsit o relatare a execuției lui Schuller von Blumenthal sau mai degrabă a pregătirilor acestei execuții și modul în care vicleanul bărbat a reușit să scape. Execuția propriu zisă n-a avut loc din pricina destul de greu de crezut. Tatăl meu îmi amintea odată atenția asupra acestui manuscris, zicîndu-mi că odată, cînd voi sta mai mult acasă, să încerc a-l citi. L-am întrebat atunci, fără prea mult interes, dacă el îl cunoaște. Mi-a răspuns cu un nu tăios, cum nu-i era obiceiul. Apoi am uitat cu totul de acest manuscris, despre care știu că fusese păstrat într-o ladă veche.

În primele ore ale nopții care au urmat convorbirilor cu paraciserul clopotar, pe numele lui de imprumut Francisc Daniel, am descuiat lada aceea. M-am chinut destul ca s-o deschid, deoarece lacătul mare ruginesc, desigur din pricina apei care fusese stins acoperișul cînd luase foc. Lada de fier era singurul lucru rămas intact. Avusesem gîndul s-o iau de acolo, dar, cum era foarte grea, am renunțat. Pe fundul lăzii, învelit într-un patrafir și legat cu un lanț de argint, am găsit manuscrisul. Despre autorul acestuia voi pomeni îndată. Poile manuscrisului sint scoarțoase, umflate de umezeală, ușor lipite între ele, colțurile, de la început și la sfîrșit, sint îngăbenite uneori cafenii, ocupînd mare parte din pagina scrisă și, în unele locuri, literale au dispărut cu totul sau sînt numai șterse pe alocuri. La mijloc, manuscrisul este mai curat și mai bine păstrat. În schimb, aici apar urme de carii. Cuprînd două sute patruzeci și cinci de foi scrise, pînă la pagina 102 numai pe recto-ul foilor de-a doua, cuprînd biografiile celor trei condamnați, în aceeași zi, dar la cite un secol distanță. O importanță amesc acordă biografiei celui Schuller von Blumenthal. Trebuie să înțeleg că din prima categorie se ocupă doar de Mulo călăul și de el însuși, Theodor Mulo, alias călugărul Azarias.

De asemenea, un personaj important al acestor relatări este mulțimea de cetățeni ai orașului, care, prin dreptul săbiei, pe care îl au, transformă acele zile ale dreptății în procese publice, fapt care aparține, indiscutabil, istoriei orașului.

Autorul Malefactei o fi folosit Cronica din turnul cu ceas, dar mai mult fabulat în jurul evenimentelor reale, în stilul și concepția unui călugăr care a trăit contradicțiile dintre lumesc și divin aparținînd aceluși sfîrșit de ev mediu. În capitolul semelose se opreste la epidemia de ciumă din 1647 astfel: „Ziua aceea s-a jvit senină și întunecată, că mai întîi a fost soarele cald, apoi a început sa plouă cu pucioasă fierbinte peste ciumați. Pătrunde prin acoperișuri, prin sobe și prin ferestre că nu stiai de unde vine, dar se împărțea ca aerul la toți cite o pulbere, măcar că venea cursă ca apa de riu. Atunci a ieșit din lazaretul din biserică unii foarte tînăr și frumos la chip și atunci pucioasa s-a ridicat pe cu ciumați care au ieșit din paturile și tîrgile lor nevătămați. Găbeljii la față și la trup s-au apropiat de aceia singuri, cînd era curat și limpede, și i-a făcut închinare, zicînd că el i-a mîntuit. L-au înconjurat, dar el a disonrât și cerul s-a făcut senin și albastru clar, ca după ploaie, numai un întolțu negru se vede, în partea de jos, ca un zăbranic și acolo s-a îndreptat gloata scăpăta de ciumă. Pe măsură ce se apropiau se auzea cîntecul de jale al flautistului Matea, cel ce rămăsese nevătămat, de pe urma trăznutului celui mare, care căzuse pe clootnița bisericii din deal. Acolo i-au găsit întîi morții pe ceilalți ciumați, în număr de 1796 trupuri și apoi i-au îngropat pe toți împreună, așa cum este obiceiul. Numărul celor nevătămați de misteriosul mîntuitor este cel al statuiilor cîntecătorilor, cu ocară epidemiei, care a bîntuit la acea dată, astfel că poți crede că vindecarea celorlalți rămîne simbolică. Rezultă că cei morți sint cei salvați, dar logica întunecatăului fals dominican este din cele mai curioase.

Iată și incendiul care a distrus trei sferturi din oraș, la 30 aprilie 1676 la care el însuși copil fiind fusese de față:

„O zi de duminică a fost. Străzile erau pustii și credincioșii toți la biserică. Puțini mai erau pe la casele lor, copiii de țîță și mame grijulii cu ei, bătrîni, cei neputincioși, că ceilalți în strane așteptau nenorocirea. Ne călărașem pe zid de vedeam spre Daneș, eu unul și alții trei, toți pînă la zece ani ca mine. Eram mai sus cu ceilalți și i-am văzut cum veneau dinspre vale, dar nu stiai de unde pomiseră. Ca arătările s-au arătat odată. Mi s-a întepenit limba în gură, dar picioarele mi-erău slobode, așa că am alergat în biserică. Și ceilalți trei după mine, că eram tar-torul lor. Aici am îngenuchiat cu fața spre oameni și toți îmi făceau semne să întorc prostea-mi față spre Domnul, dar cînd am început a spune ce văzusem toți au tăcut ca să asculte.

Dar n-am apucat să spu cum văzusem ce vînt. Două armate de flăcări goneau lipite, ce pare să fi fost una cite una, doar prin zmețul aceluși licăr negru, întors din vîrfuri. Deodată s-a auzit o bubulitură, și încă una, cînd a căzut statuia Domnului și cellalt zgomot, ce ai doilea am spus că este venind de la fiare și lacăte grele, care au închis ușile bisericilor de la noi din oraș. Credincioșii toți au rămas la pămînt, muți și fără rugă numai spaima îi lîpea mult de pietrele bisericilor.

Și fereastra de sus s-a spart. Am urcat scara de la cor și de aici am văzut singur numai eu păcatosul, că ceilalți nu și-au mai întors fețele de la pămînt. Așa am văzut lucrarea acelor făpturi de flăcări, cum rupeau bucăți de jar ascuns, căci se aprindeau numai cînd atingeau acoperișurile și casele. Loveau peste tot și țîșneau vîlvății care se

întindeau și foc din nefoc ardea încins. Iar ei mai întunecați, bătînd spre roșu violet, dănuiau plînd de bucurie ree, haină pentru jalea ce locuitorii avea s-o aibă, că din asta trei sferturi de oraș s-a fost distrus și casele domnilor mari cu logii și scări întunecoase și bolți și ascunzuri. Dar acestea de mult întinerice rece n-au ars de tot, mai degrabă acoperișurile în formă de foisoare s-au stricat ca la casa lui Orend din piață și altele asemenea...”

Semnele îl preocupă în mod deosebit, mai ales acelea despre care se credea că prevestesc judecata de apoi. O descripție fantezistică a semnelor, din anii 1618-1620, ocupă vreo șaiszeci de pagini. Printre acestea numesc cometa care s-a arătat în Transilvania timp de o lună încheiată, avînd „o jerbă lungă de două scinduri și lată de o scindură.” Iată și locul inspirației asupra bucăților de jar ascuns din care zice el că provine incendiul: „În ziua de 5 decembrie, la orele două spre ziuă, a apărut o nouă stea cu o coadă lungă și o jerbă...” cu cerc mare, în întregime scintiletoare care arunca bucăți din ea. „În vîntul lui Azarias, trăznitul din Cronica lui Kraus, acela care a lovit în biserică vechea orgă de lingă turn și coloana cea mai apropiată, sfărîmînd multă piatră și steagul lui Albert Haller” este omis, nu fără intenție. Aceasta, intrucit de aici înainte el folosește simboluri, astfel că, fără o listă a acestora, înțelegerea este dificilă. De exemplu, biserică este Arca lui Noe, viețuitor în nouă stele cincizeci de ani, cu totul înainte și după potop care a salvat lucrarea ce urma să se prăpădească, iar povestitorul manuscrisului este porumbelul, trimis să cerceteze înțecarea deluviului.

De altfel, de multe ori, în cuprînsul manuscrisului povestitorului își schimbă identitatea. Mai ales, în ultima parte, aceea pe care am considerat-o autobiografică zice astfel despre sine: „Eu care am pierdut ramura de măsline, am fost pedepsit în multe locuri și timpuri de mulțimea care nu iartă. Neultarea lor s-a abătut asupra veacului celui nenorocit care a bîntuit aici, la noi, ca semn că aici va trăi și îngrozit cel mai păcătoș care din greșeala unora asemenea cu el a fost pus în fruntea cetății”. Nu fără o voită exagerare scotoeste că întregul secol al 17-lea, care a găzduit multe calamități, este unul și același semn al multelor fapte mirsăve pe care le-a comis Schuller von Blumenthal. Încercător în judecata mulțimii, spre deosebire de Kraus, el zice: „Dacă unul și puțini se înșeală o dată, mai mulți nu se pot înșela multă vreme, că se găsește printre alții și unul care să vadă, așa cum a fost Domnul Gaspar Both că el a mirosit prima dată banii falși pe care nelegiuitul îi fabrica în casa lui plină de femei și eunuci.” (Se referă la Schuller.)

O relatare aparte merită vizita protocolară a călăului Mulo la Schuller în noaptea care a precedat însenarea execuției celui din urmă.

„El a fost un bărbat al veacului care nu s-a sfîrșit”. Aluzie la frămîntările evului mediu care peste orice limită de timp se prelungea în arii geografice diferite. Continuu: „Din breasla cizmărilor se trage iar, dacă tatăl său Malus a fost proclamat, pe desfrînată maică-sa Mala o numesc. Tatăl lui a fost tras în țepă că acuzat de omor era împotriva solilor lui Baresai, veniți cu scrisori pentru senatul nostru și multe amenințări și cazne am pățimit din cauza lui și a altora la fel cu el. Așa că s-a nimerit să fie crescut de unul din suita vizirului din Buda, care se ținea cu maică-sa, care s-a stins din viață tot din destrăbălare, la a treia naștere și n-a lăsat niciun fiu turcului, al doilea i-a murit la trei luni. „Vizirul, bătrîn cum era, s-a lîpit de el și ca pe un fiu l-a luat la Constantinopol. Aici a învățat el învațătura care numai la bine nu l-a povățuit.”

Conoscător al limbii turce și, fără îndoială, un oarecare relații la poartă, Schuller a ajuns să mijlocească între principele Transilvaniei și înalții demnitari turci. De asemenea, el ducea birurile și întorcea pretențiile formulate la Curtea sultanului. Pentru aceste servicii el a fost înnobit și a ajuns primar al orașului, în care calitate a săvîrșit grave abuzuri, fapte care i-au adus condamnare publică.

Era de regulă că în noaptea execuției condamnatul să fie vizitat de călău. Rederea acestei convorbiri ca și modul în care Schuller a scăpat de execuție îi aparține lui Azarias, care, pentru știința autorului lucrării, se considera pe sine un Amos, adică unul din cei disprezece mici proroci care au trăit în Betel. Cu alte cuvinte ce stie îl vine din acelea pronocite. Versiunea salvării lui Schuller n-o găsește povățuit în altă parte. Intrucit adevăr se stie că Schuller a murit de moartea pe care i-a dat-o călăul Mulo, pentru care acesta din urmă a primit un florin din partea senatorilor orașului. Acum mă gîndesc că, dacă pictorul Zeno Antiohus este urmaș al acestui Schuller von Blumenthal adevărat despre el stă scris numai în paginile Malefactei, iar nu în acuzațiile pe care locuitorii orașului i le-a adus. Convorbirea dintre călău și condamnat este de fapt o alegorie pe tema spinilor și trandafirilor, aluzie la emblema pe care primarul vinovat o pusea pe frontispiciul casei sale. „Per spinas ad rosas” ? mărturisind astfel în mod perfid că multe suferințe

îndurase pentru a ajunge la situația privilegiată pe care o avea. Iată această conversație aluzivă din care rezultă că amîndoi, victima și călău, plînuiseră cum să-l facă scăpat pe Schuller, contra mult mai mult florini decît îi făgăduiseră senatorii lui Mulo:

— S. Ve purta trandafirul roș al spadei la brațul cu secura.
— M. Asa că voi ridica stînga, căci dreapta este imobilită.
— S. Din spini, la picioarele mele, va curge sînge mult de porc.
— M. Cărarea spre dreapta este pentru Dengherle. Ea să vină cu trandafirii albi și să îți aducă ție. Dar vreau să știu cîți trandafiri voi avea?
— S. Ațitia cîți spini va înțepa bojogii porcului.
— M. Zece dar...
— S. Zece să fie! Dar, bagă de seamă ca izvorul de sînge să gîlție bine și cei de față să creadă că o mare de sînge îi va îneca.

M. De mine să n-ai grijă, așa cum ai spus voi face. Numai să trimiți oamenii dintr-ai tăi, găști cu cununi de spini, în strane preoțești, să vorbescă, să cînte, să țopăie și să ametească mulțimea, pînă ce toți pînă la unul și-or întoarce fețele la ziduri!

Intr-adevăr, această relatare din Malefacta este singura sursă care atestă că Schuller ar fi scăpat de execuție și ar fi fugit din oraș. Altfel, se stie că primarul vinovat de grave abuzuri, printre care falsificarea de bani și violuri, pe nume Iohann Schuller von Rosenthal, a fost decapitat în piața principală a orașului, în afara acestei schimbări faptele, identitatea personajului sint aceleași.

„Gloata se adunase în piață că ea este principalul acuzator în procesul public. Este așa că de data asta, lucru rar, mulțimea era

Proză de ALICE BOTEZ

doopotrivă cu domniei cei mari, cu toate că pricinile sint atîtea. Poporul este supărat că unul dintr-ai lor, al bresler, le necăstiasse fala ce altădată avuseseră conducătorii dintr-ai lor, ai vechilor breslași, iar centumvirii și senatorii erau supărați pentru ale lor, fiice și neveste, care se zăpăciseră, din pricina acestui bărbat frumos și deștept al răfății. El le condusesse la calea desfrînării, iar acum, fără rușine tocmişeră orchestră mare ca să le cînte jalea și să înduplece poporul.

Mai întîi au venit trompeții, așezați pe două rînduri, în față numai șapte, țînd fiecare un turnuleț de carton imobilită cu steag, de al unei bresle, semn al dreptului săbiei pe care toată mulțimea orașului o are. După ce au vestit trompeții, cei zece, excreteția, a venit domnul Both și a dat citeva faptele săvîrșite de împiricinat.

Puțini mai erau aceia care, în timp ce fugeau către ziduri, din galeria de la înțoarsă, proteste: „Crucifige!” „Apoi și acesta au tăcut cu a-să făcut zarvă mare. Zice că pe drumul acela, dintre cele două porți ale orașului, s-a fost văzut o ceată mare de călugări calici, cu glugi care le aconeau fețele, siruți pe multe rînduri, cu tobe și surle, iar unul dintre ei a voce tînăr, puternică citea prohodul, pe limba latinească. Ceata lor era sporiță de femeile dezmațate care coborîseră din galerie și veneau pe urmele așa zisilor călugări, că nu putea să fie decît tot el eunucii nelocuițiului aceluia. Și toate asta încă nu sint nimic pe lingă trufia care a arătat-o cu această împrejurare. Zic, a vrut să scape de la moarte, asta e al omului slab, dar el și-a bătut joc și puterea vicle-

șugului și a blestemățiilor să se înfățiseze. Că printre femeile acelea ce suiau spre piață, cu prefăcuții călugări împreună, aduseseră pe trufcoala lui, acea fată tînără de cincisprezece ani, pe care o botezase cu mare pompă și alai în biserică evanghelică. Imbrăcată în mireasă și cu o cunună de trandafiri albi la cap, lar dîncolo, în spatele bisericii Sf. Maria, la usa principală a minastirii părășite, îl aștepta cealaltă mai coaptă, pricepută în marafeturi, Dengherle și doi cai albi, pentru ei și alții suri, pentru alaiul de nunță.

Cînd tot cortegiul acela blestemat a ajuns în piață, puțini mai erau de față, iar cei mai mulți plecaseți seruați pe la case, că proasta lor fire vedea semn rău în izvorul acela de sînge, ba se vedeau și pe ei înșinge-rați. Mulți au zis că le ieșea sînge prin spate și prin cap. În fine cei mai curajoși care au rămas, întorși cu spatele, mai trăgeau cînd și cînd cu ochiul, dar, de poți să-i crezi, vă spun că au văzut și batjocura cea mare. Călugării din primul rînd purtau iocoana Sf. Mihail care lupă cu dracii, iocoana ce se știe că mai întîi a fost pictată de Iacobus Kendlinger de Sanktus Wolfgang, furată de acel păcătoș și după care apoi s-a făcut fresca, cea de pe bolțile Bisericii din deal în vremea poleia a breslerilor noastre. Vezi cum și-a prefăcut el moartea în nunță. Pe dos înfățisează țitelul iocanei. Adică oamenii noștri, ai judecății celei mari, din drept vechi, i-a dovedit pentru diavol, iar unul ca el, în luptă potrivnică, arhanghel a zis că este, că n-are alt rost decît să învingă vrăjmășia din noi. Că toată zarva făcută și izmenele călugărești n-au fost decît pentru batjocura și ocara noastră. Că un viclean al prăpădului putea doar să fugă, fără să bage spaima în oamenii cei drepti ai poporului.

Și totă fapta și tabloul prefăcut puteam a-l scrie la Semne, da numai pentru a le vesteji aici le-am pus la petrecerile făpturii acesteia iocnice. Pentru aceasta zic astfel: „Scritura cea dintîi a răului ce-a făcut a fost să fie de un slujitor priceput ce al tom semne este.”

Intrerap aici copierea fragmentelor, pentru a-mi exprima o nedumerire. De mai multe ori naratorul pare să nu mai fie Theodor Mulo. Poate pentru ușurința expunerii, poate din motive numai de el știute, dîintr-un artificiu, nu-mi dau seama. Pînă a cerceta unele izvoare am considerat că Theodor Mulo s-a călugărit și a făcut parte din ordinul dominicanilor de la noi, dar lucrul nu mi se pare posibil, dacă ținem seama de cronologie. Se știe că ordinul dominicanilor se stabilea aici, înfîințînd o minăstrie, în secolul al 13-lea, iar după secularizarea averilor minăstirești, ordinul părăsește orașul după anul 1556. Clădirile minăstirești au trecut în patrimoniul statului comunal pînă în anul 1886, cînd au fost dărîmate, pe locul lor construindu-se Palatul Administrativ.

Asadar Theodor Mulo, contemporan al lui Schuller, nu putea face parte din tagma dominicanilor locali. Se prea poate ca el să se fi retras într-una din celulele fostei minăstirii, din jurul bisericii Sfintei Maria, mai ales în vremea în care a scris Malefacta. Nu pot data perioada aceasta din lipsa unor informații mai exacte. În orice caz, dacă, așa cum spune el, la vremea incendiului nu avea mai mult de zece ani, în anul execuției ratate a lui Schuller, ar fi avut vreo treizeci și șapte-patrizeci de ani. Această presupunere este într-un fel atestată la începutul Malefactei: „Aproape ajuns la coama dealului, unde începe cea dintîi coborîre, am hotărît să scriu despre retele ce ai noștri au pălmit și despre păcătoșii care le-au făptuit și cum au fost pedepsiți. Din acestea toate nădăjduesc, nu fără ajutorul cel de pret, să trag învățăminte și despre viitor.”

Pe de o parte, consideră că toate calamitățile care de trei secole s-au abătut asupra orașului — molime, incendii, inundații, jafuri, trăznete, vijelii — sint stigmatete nelegiuirii comise de aceștia ale căror fapte și pedepse le înfățisează. După cum sint și semnele altor nenorociri. Lanțul este nesfîrșit, din rîu tot rîu iese. Pe de altă parte, părăsește această concepție fatalistă, îndărătul căreia se ascunde un zeu crud și răzbunător. Contaminat de mania pronosticurilor vremii, atît de frecventă la vremea sa, el prevesteste apariția unui salvator al orașului, care va apare, în două perioade diferite, dar nu prea departe una de alta. Eu, judecătorul acestui oraș, pot aprecia acum, că am descifrat tot textul cronicii lui Azarias, că acest manuscris poate fi considerat și ca o istorie a ideii de răspîndere, așa cum apare în conștințele favorabile ale unei colectivități investite, de secole de la regele Matei Corvin, cu Jus „radii, dreptul de a pronunța pedeapsa capitală.”

Și unele precizări biografice despre autorul Malefactei. În partea finală, există mențiuni și copile unor scrisori, din care am aflat că Theodor Mulo, alias călugărul Azarias, a fost o vreme în solda curții din Viena, cu misiuni politice, în vederea perfectării unirii cu biserică romano-catolică. Nu pot preciza dacă era numai secretar și tîlmaci al teologului, consilier canonic și mentor administrativ al episcopului Atanasie, care se intitula „episcop al Bisericii romane unite cu cetățenii români...” sau dacă era el însuși consilier sau îi ținea numai locul acestuia. În

orice caz o scurtă vreme, cam între anul 1699-1701. Azarias îndeplinește funcțiuni care i-ar conferi pe drept cuvînt titlul de consilier canonic, pe lingă sovaînucul episcop, care fusese silit să rupă legăturile cu biserică ortodoxă, precum și aceea cu domniitorul Valah, de mai multe ori vestit, cu Brîncoveanu însuși. Sau, poate el înlocuiește vremelnic, pe acela care ar fi trebuit să dețină această funcțiune. În orice caz, el se află în corespondență cu teologul Neutrauer, acela care citise în amvon, la Viena, diploma de numire a episcopului. Instalarea acestuia din urmă se făcuse cu alai și o pompă neobișnuită rangului, rezervată numai principilor valahi, cînd s-ar fi întîmpinat să ajungă în capitala imperiului austriac. În orice caz, în perioada mai sus dată, el are o dublă funcțiune, servind, de fapt una și aceeași țîță, insidioasă infiltrare a dominației habsburgice. Din scrisoarea generalului comandant al Transilvaniei, Rabutin, catolic fervent, deși redactată în termeni uoi obscuri, înțeleg că i se adresează lui Azarias, așa cum ar fi trebuit s-o facă, dacă adresantul său ar fi fost însuși consilierul canonic, pus anume cu să împiedice libertatea de miscare a prelatului. Este vorba de observarea corespondenței ce ar putea fi întretinută de către episcopul unit Atanasie și mitropolitul Valahiei „Bucureșteanul”. Zice: „orice porumbă albă trebuie să fie văzută și jumultă numai de d-ta”. Înseamnă că orice scrisoare trebuie să fie citită și tradusă de Azarias, în calitate de secretar sau de consilier. După cum este posibil că acest consilier să fi fost, la rîndul lui, controlat de îndrîjitul Rabutin. Se cunoaște și un amendament: care, bine înțeleș nu este cuprins, în această scrisoare, ci într-un document mai cunoscut care se referă la eventualitatea unor relații cu „schismaticii” și „ereticii” valahi, printre care și prințul Valahiei. Dacă va fi necesar, de a scrie nimutului prinț sau altui schismatic, scrisoarea va fi mai înainte prezentată teologului și consilierului.”

Este vorba și de o călătorie, proiectată sau chiar făcută, la curtea Valahiei, pentru a spiona mișcările lui Brîncoveanu ca și deciziile luate de înaltul demnitar, Stolnicul Cantacuzino. Se înfățșea ca un curtean vieneț în trecere prin București, pentru a ajunge la Rimnic, pentru a-și revendica o moștenire, de pe urma unui negustor de vite, unchi pretins al mamei sale. În această calitate, trebuia să îmbrace costumul negru al curtenilor, mantila scurată, după moda spaniolă, pălăria cu pană. Sint și indicații de comportament. Să pară unialec, înclinat spre aventuri galante, să lege prietenie cu agenții și diecii străini, slujbași ai cancelariei domnești, de la Curtea veche. Din aceasta deduc că Azarias era secretarul acestui consilier care absentă mai dens, din care cauza secretarul îi preluea de multe ori funcțiile.

Presupun că acest Theodor Muller, băiatul călăului Mulo și al turcoicii Safira, a ajuns la aceste încercute solii, datorită educației și agerimii minții sale. Poate și unui sprijin al vizirului din Buda, căci Safira devenise favorita acestuia și el urma peste tot cu marele lui alai turcesc. Este sigur că Safira și-a luat băiatul, chiar cu voia tatălui, pentru a-l trimite la învățătură și a-l ajuta să-și facă o situație. Această schimbare în viața băiatului era loc, cam în jurul vîrstei de disprezece ani. Învață la școlile catolice de la Klausenburg, de la Raab și chiar la Viena. Aici, se petrece convertirea lui la catolicism ca și alegerea cinului călugăresc, probabil sub influența școlitorilor. La toate acestea se adăoșă și faptul, nu fără importanță că era cunoscător al mai multor limbi și anume, latină, română, germană, maghiară și turcă. Fanatismul de care a dat dovadă de atîtea ori l-a adus în inima acestor urzeli politice care, în numele bisericii catolice, n-aveau alt scop decît să asigure supremația imperialilor. Desigur, tînărul călugăr, proaspăt convertit, în zelul său, nu și-a dat seama de la început că devine unelua unor scopuri care nu însemnau altceva decît aplicația perfidă a zîcnelor „peștele cel mare înghite pe cel mic”. Cînd a înțeles lucrul acesta, s-a petrecut a doua convertire. Nu stiu, dacă a făcut intr-adevăr acea călătorie proiectată la București, dar cred că rolul său de agent și spion, ori cum ar fi fost travestit, în curtea sau călugăr, n-a avut prea lungă durată.

Doi sau chiar trei ani, Azarias a fost în solda episcopului dezorientat care se lepădase de credința sa dintîi. El însuși se declara „fără instrucție și fără experiență”, făcînd din porunca stăpînitorului săi dorința sa expresă de a fi condus de consilierul canonic. Cu cit episcopul, cu titlu pompos, își puncea cenușă pe cap, cu alit disprețul fînărului călugăr creștea. Episcopul mărturisise vinile sale, cum că îngăduise în casa lui dansul cu femei, că își pierduse timpul mergînd la vîntoare, că tranzase pe clericii aflați în slujba sa, că lăsase cu bună știință pe ruđele lui să stoarcă bani bietaților candidați la preoție. Azarias, în loc să-l admonesteze, în spiritul întransigent, dar onctuos al clerului catolic, își exprima disprețul, Socotea că este lipsit de har, de acum și pînă în veac și pentru asta este și va fi caldicit și trădător, orice biserică ar servi. Pricosul și confuzul Atanasie, care n-avea alt gînd decît acela al puterii, nu îndrăznea a se plînge de abaterile înversunatului secretar sau poate nici nu-și dădea seama de asta. În orice caz relațiile dintre ei erau din cele mai încordate.

Dar dacă Atanasie n-a fost în stare să divulge nimic despre modul necatolic, în care Azarias înțelegea să-și facă datoria, el însuși împărtășește mentorului său spiritual, teologul Neutrauer, convingerile și crezul său, ambele punîndu-l în imposibilitatea de a mai exercita slujba care l-a fost încredințat.

„Acum stiu, că am aflat ce ascundeți, că mă mîr de orbita cea dintîi care pedeapsă am primit-o pentru faptele celor din neamul meu care ale mele sint acum. Stiu că vă hîntiți cu minciună și spurjuri și trădare numai pentru puterea lumească și ca să-ți jefuiți și împiați pe aceștia ai noștri, națiile de aici din Transilvania. Și acum, că stiu ce tînuțiți, nu mai cred că aceia din Valahia și Moldova sint schismatici, toți împreună sîntei dezbi-nați, și voi cei ai românei biserici, sîntei cei dintîi și pentru asta motiv de așuprire ați găsit. Nu vreau a divulga tot ce aici am aflat, numai să se știe că mă întorc în orașul unde n-am născut, nu voi slujbi și onoruri. Nădăjduesc că, acolo, la noi, oi răsi o inelctenicitate care să nu mă facă să-mi înghete rugăciunile pe buze, că de cînd sint aici numai blestemele îmi ard inima și cugetul.”

Seară de seară, pînă tîrziu după miezul nopții, mă ocup cu descifrarea și traducerea Malefactei. Numai și numai pentru a afla cit de mult semăna salvatorul orașului, din pervertirile nebestenile ale lui Azarias, cu pictorul Zeno Antiohus Schuller. Mă pregătesc eu oare să-l apar, atunci cînd toți locuitorii orașului pînă la unul, îl vor condamna ?

tineri autori

MARIANA FILIMON

Statornicie

Dă-mi vîntule o bîncuvîntare de oamini bune și de liniști mari sulțelul apei veghe stă la dîrmul cu piatră sfîntă si cu arbori rari

din osul-soare urcă nemurirea ațelor locuri unde cred și cresc de noaptea noastră — cerul, munții, marea de vijă lungă și de os domnesc

biografia noastră — o baladă roștîă lung pe fluierul de os destin de giu și de oieri romantici strămoși, haudici și maici cu chip duios

au plopii chipul meu de-nsingurare în aerul cel mai de sus cioplit pios ascult și mă dăstram în daina într-o lumină lăă de slirșit

Nevăzut

Calmul zilelor de vară destrămat de ploie gene de apă și tot alitea pupile de apă

vin din asfîntîrituri ciudate caii de lum cu ploaia pe ei și eu cuget la iarnurile lor nevăzute și eu cuget la capitele lor în lugă mereu

vine toamna și ploaia ascultă neauzîi tratopul meu

ADRIAN DĂSCĂLESCU

Carusel

Mi-au înghețat obrazii în seara de iarnă Cînd mă gîndeam la Sud Și liniștea mea, care urca pe scări În sus și în jos, printre lanturi.

Auzi cum ceata coboară Printre bazilicile căutate, În cîntecul violoncelului de noapte Păsările lug cu bucăți de cer în plisc. Acolo, acolo unde norii au înghețat.

Acum, tîrziu Cînd au ruginit stîlpii de la pod Obrazul meu iese Pe obrazul tui cald.

VIOREL VARGA

Trec ierburile

Trec ierburile și-n sărutul meu dorm șerpii lai cu răsularea ninsă De ce-nlocuiesc mereu, mereu ceruri din carnea lor invinsă ?

Trec ierburile, știți ori nu mai știți că dragostea mi-e plină de cocori Nu te mai chem de-acum să nu mai vii toți spinii tăi s-au preschimbat în flori.

Cu Mihail Sorbul, Corneliu Moldovanu, Alexandru Teodor Stamatiad și încă mulți alții se întâmpla un fapt ciudat: cînd a izbucnit războiul toți erau scriitorii tineri, în plină putere de creație. Războiul nu i-a ucis dar i-a istovit, i-a osificat parca. N-au mai scris sau au scris mediocru, sters. Nu știu cum va fi fost mai înainte însă cînd l-am cunoscut eu Sorbul era unul din scriitorii care își pierduseră o mare parte din timp la cafeana. În anii din urmă (a trăit peste optzeci) era aproape nedespilit de Alexandru Cazaban.

Și acești cînd prozatori îl frecventase în tinerețe pe Mihail Dragomirescu. Păr mare, parca todeauna ciufulit, mustață bogată și ochi mici, vioi și mereu jucăuși, ascunși în fundul capului. — așa l-am văzut todeauna pe Alexandru Cazaban, așa îl văd și acum prin fumul străvezii și amăgitor al amintirilor. Dar înainte de a-l vedea la față îl citisem cărțile și mare mi-a fost mirarea cînd, prin vara lui 1915 umblînd prin arhiva primăriei din sat, am dat, într-un registru de inspecție, peste câteva pagini semnate Al. Cazaban. Era un proces-verbal cu privire la starea drumurilor comunale. L-am rugat pe notar, i-am mai rugat și pe alții să-mi spună tot ce știu despre Alexandru Cazaban. Nu cumva pichele de drumuri era una și aceeași persoană cu scriitorul?

Nu știu mai nimic. Într-adevăr, cu cîțiva ani mai înainte, trăise în cătunul Viorica unul pe care îl chema Cazaban. Iesea pe timp, la vinat. Poate că era chiar scriitorul, poate era altul.

Mai tîrziu, cînd l-am cunoscut, l-am întrebă pe Cazaban dacă nu cumva în tinerețe a trăit prin Teleorman. „Da, — mi-a răspuns. Chiar la dumnea în sat, în cătunul Viorica. Mi-aduc aminte că uneori beam un pahar bun de vin la circumia lui Bucur, de lingă gară. Mă ocupam de drumuri, Mai și vinam. Trebuia să trăiesc din ceva”. Vesel și mușcător cum era, a trăit peste nouăzeci de ani și în ultima parte a vieții sale se certa, în glumă, cu poetul Radu D. Rosetti. Fiecare susținea că e mai în vîrstă decît celălalt. Înfi a pierit Radu D. Rosetti. Cînd i-a venit rîndul și lui Alexandru Cazaban. Cărțile lui sînt și astăzi vrednice de a fi citite iar în unele din ele se găsește pagini de antologie. Mă gîndesc la **Bodoreanca**, la **Pasărea rădăciă** și încă la multe altele.

La cînaclul lui Mihail Dragomirescu venea din cînd în cînd un bărbat, scund, puțin la trup, sau, mai cînd cu trupul toptit de mizerie. Niciodată n-am mai văzut un obraz atât de zbircit și ochi atât de albaștri. Ion Dragoslav, căci despre el este vorba, se așeza într-un colț mai puțin luminat și asculta. Către sfîrșit scotea din buzunarele hainei hîrtii aproape mototolite și ne citea versuri sau scurte povestiri. Versurile erau naive, desuete însă povestirile erau todeauna interesante și uneori chiar pline de haz. Unii critici văzuseră în Ion Dragoslav un mic imitator al lui Creangă. Profesorul Dragomirescu susținea originalitatea acestui scriitor, valoarea lui reală, locul lui modest, însă sigur, în Istoria literaturii. Deși se îndeletnicea de ani și ani cu literatura și cu literaturii Mihail Dragomirescu încă nu aflase că în literatură și în Istoria literaturii nimic nu e sigur.

Pe Ion Dragoslav îl cunoscușem eu mult înainte de a-mi face intrarea în cafenele și cînaclurile literare ale Capitalei. Eram elev de liceu și trăiam o viață de dură la Roșiorii de Vede. Într-o zi, îndată ce a intrat în clasă, profesorul de română ne-a anunțat: „Astă-seară va sosi în orașul nostru scriitorul Ion Dragoslav. Miine ne va vizita liceul. Aceia dintre voi care vrea să-l vadă și să-l audă cînd va plăti doi lei. Scriitorul este foarte sărac”.

A doua zi am fost scutiți de lecții, am dat fiecare cîte doi lei și ne-am înghesuit în cea mai mare sală a liceului. La ora opt dimineața profesorul de română a venit însoțit de Ion Dragoslav. Făptura lui puțină, obrazul lui vested și pletele albe cu mult înainte de timp, ne-au impresionat puternic. Hainele pe care le purta erau vechi, uzate cum veche și uzată îi era și încălțămîntea. Așa fărață scriitorii în viață? Într-o clipă. Scriitorul a luat loc la catedră alături de profesorul de limba română, a scos niște hîrtii din buzunar și a început să ne citească:

La Rădășeni să vezi tu fele...

Glasul îi era sărac, uscat. A rămas în oraș cîteva zile, a dormit la hotel, a mîncat la birt, a plecat. L-am revăzut în casa lui Mihail Dragomirescu. Numele lui a fost uitat. Cărțile lui nu se mai revădăsc, nici măcar acelea destinate copiilor; — și care nu sînt de loc de leșdat. Viața și poezie... Viața și poezie... Multe vieți s-au pierdut pentru înflorirea literaturii române însă nu toate s-au pierdut zadarnic. Totuși, cine mai cunoaște astăzi numele lui Ion Dragoslav? În timpul șederii lui la Roșiorii de Vede colegii mai răuțicioși mă întrebau: „Vrei să te faci scriitor? Vrei să arăți și tu ca Ion Dragoslav?” Nu voiam să ajung scriitor de felul lui Dragoslav și nici să arăt ca el. De aceea stăteam cu burta pe carte, să-mi iau o diplomă, să-mi caut o slujbă, să nu-mi pun nădejdea să trăiesc din literatură, cu alte cuvinte să scriu literatură dar să nu trăiesc din literatură sau numai din literatură.

Nimeni nu mai știe astăzi cînd a murit Ion Dragoslav și unde i se odihnesc oasele dacă nu cumva odată cu carnea lui puțină i s-or fi toptit și i se vor fi făcut una cu făcîna și oasele subrede.

Viața și poezie!... Viața și poezie!... Să cîntăm mai departe viața!... Să iubim mai departe poezia, s-o căutăm și aunci cînd o găsim s-o gustăm. Roua se așează pe iarbă, pe frunze, pe flori, și nimeni, niciodată n-a adunat-o în butoaie, și nici măcar n-a încercat.

O dată importantă în viața mea scriitoricească a fost colaborarea la **Gîndirea**, în 1924, revistă care, în perioada de care vorbesc, era condusă de Cezar Petrescu. Mai tîrziu Cezar Petrescu s-a retras de la conducerea **Gîndirii** care-i lua mult timp însă tot nu și-a folosit întregul timp pentru a scrie romanele pe care le purta cu el în cap. A rămas atașat presei pînă la încetarea sa din viață.

Dintre toți scriitorii pe care i-am cunoscut de-a lungul vieții mele Cezar Petrescu a fost cel mai harnic și, în același timp, scriitorul cu cele mai multe lecturi. Devora săptămînal pachete întregi cu cărți și reviste străine. Doare să citească tot, să afle tot, să cunoască tot. Subliniez această latură a multiplelor preocupări ale lui Cezar Petrescu, pentru că, tot de-a lungul vieții mele l-am cunoscut și scriitorii care nu citeau de loc sau aproape de loc. Unii tîbeau literatură în general — pe a lor sau pe a altora, numai să fie bună. Alții tîbeau doar propria lor literatură, indiferent de calitatea ei. Astfel despre Alexandru Teodor Stamatiad se spunea, uneori în glumă, alături în serios, că tîbește mult poezia, însă nu poezia altora ci numai propria sa poezie. Cînd a scris, cu multă hîrnicie și cu multă trudă, **Purgatoriul** fără îndoielă că autorul a năvălit să realizeze un roman care să-l întrecă pe Ion al lui Liviu Rebreanu sau măcar să-l egaleze. Critica a intervenit prompt

și nădejile lui Corneliu Moldovanu au fost, în bună parte, spulberate. A fost și aceasta una din cauzele care l-au hotărît pe Corneliu Moldovanu să se condamne singur la o lungă inactivitate literară. Dacă te prinzi în horă trebuie să joci. Dacă intri în literatură și vrei să-ți câștigi un loc trebuie să muncești, să rezisti, să știi să dai (dacă e absolut necesar) însă trebuie să știi și să primești. În perioada pe care încerc să o înțeleg aici în presa română, și în special în cea din București, erau mulți pamfletari care stau gata să atace ori-

și, mai ales, felul lui de a privi viața, cu înlelegere, cu umor. Mulți ani prin incurcarea mea arhivă a existat o fotografie din tinerețe a lui Cezar Petrescu. Frumos flăcău... De cite ori m-am mutat luam cu mine și fotografia lui Cezar Petrescu. Îi găseam și ei un loc. I-am purtat multă stimă și, pentru unele din numeroasele lui cărți, și admirație. Nu sînt de acord cu acei critici rigizi care încearcă mereu, și uneori chiar izbutesc, să-l împingă în umbră. Proza românească dintre cele două războaie mondiale (așa am ajuns, să

cea ce numeam eu odihna), în casa părintească, între frați și surori. Mama era grav bolnavă, de aceeași necruțătoare boală care avea să mă ajungă și pe mine mai tîrziu iar tatei îi abisese de mult părul. Mama sta lungită pe-o rogojină, sub duzi, în fața casei, se apăra de muște cu o stăbă de burulenii, respira greu și cînd o mai slăbeau durerile mă chema lingă ea și mă întreba: „Tu cum te mai simți? Te văd cam galben”. „Bine, bine de tot mă simt”. „Dacă s-ar putea să-ți dai toate zilele mele, toate cite le mai am de trăit, să le tră-

tură. Mai tîrziu a publicat un volum de versuri, **Stele sub nori**, care a trecut, ca atîtea altele, neabgât în seamă de critică.

Viața și poezie!... Viața, poezie și proză!... Alexandru Terziman a fost ucis la Chișinău după intrarea trupelor fasciste în acest oraș. După ani, lucrăm la Uniunea Scriitorilor, în localul din strada Romană. M-am pominit că intră la mine o femeie mărunțică, tînără încă, ușor roșcovană. „Sînt văduva lui Terziman. Știi cum a murit? Știăm dar ar fi fost mai bine să nu știu. Sînt încărcat de amintiri ca un măr, în toamnă. Scuturați pomul și dacă nu cad destule fructe, dați cu pietre în el sau, și mai bine, loviți-l fiecare creangă cu prăjina. Pentru mine amintirile sînt o grea povară. Iau de pe înuma mea o parte din această povară cu fiecare carte pe care o scriu. În vremea din urmă mă întreb deseori: „Voi putea oare să scriu tot ce rivnesc să mai scriu? Întrebarea e tulburătoare însă răspunsul meu e clar: „Nu, nici pe departe”. Dacă îmi pare rău! Da, îmi pare. Însă cu timpul n-ai cum să te bați, n-ai cum să-l prinzi de aripi, n-ai cum să-l iei pe loc. Poate că timpul n-are ochi, poate e orb. Vine nu se știe dincoț, trece pe lingă noi, nici nu-și lungeste pasul nici nu și-l scurtează, și merge mai departe. Încotro? Încotro și de ce? Nu știe nimeni și niciodată n-o să știe nimeni. Cînd moare un scriitor odată cu el moare o lume. Odată cu mine vor muri toți eroii cărților pe care nu am apucat să le gîndesc pînă la capăt și să le scriu. Pe D. Panaitescu-Perpessiciu îl cunoașteam din vedere și am început să-i citesc versurile îndată după război. Poeziile pe care le publica D. Panaitescu-Perpessiciu în epoca aceea erau, cele mai multe dintre ele, poezii de război. Perpessiciu luptase pe front — în Dobrogea mi se pare — și își pierduse o mină. Nouă, tinerilor, ne plăceau poeziile lui Perpessiciu, dar ne plăceau și cronicile lui literare, — înlelegere pentru poeziile și proza altora, și mai ales a tinerilor, generozitate plină de noblitate chiar pentru cei criticați. Publicasem în **Gîndirea**, după multe luni de tăcere, poezia **Sălbatec**, poezie căreia nu i-am făcut loc în **Poeme simple**, dar care în culegerea de **Scrieri** a fost cuprinsă. Perpessiciu a semnalat-o în **Miscarea literară** și a reproduș-o. Pentru acest nobil gest față de tînrul care eram pe atunci i am rămas îndatorat, — îndatorire pe care nici pînă astăzi n-am achitat-o pe deplin. Uneori, fără s-o vreau, devenim ingrați. Viața. Poezie, Proză!...

De cele mai multe ori viața e amară ca nucile verzi, de cele mai multe ori poezia însăși e amară și tot amară e și proza.

VIATA

Aud într-una chiote de hoarde.
Și tîrop greu de cai nepotcoviți,
Și plîns sfîșietor de robi izbîiti.
Cu bice lungi de flăcări și cu joarde.

Măceluri ericene, măceluri crude
Se făptuiesc pe undeva pe-aproape.
Am stropi de singe risipiți pe ploape
Și miinile de singe cald mi-s ude.

Și eu sînt fără za, n-am cofe pe plete,
De laurii izbînzii nu mi-e seif,
Nu-s dornic de omor, de jaf, de pradă.

Și-un vechi blestem ceresc mă mină-n luptă
Spre sesul alb de oasele-n gramadă
Cu scutul curuit, cu lanca ruptă.

Serisesem sonetul acesta pe la sfîrșitul toamnei, îl copiasem pe curat și-l trimisesem revistei **Tara Noastră** de la Cluj unde colaboram din cînd în cînd. **Tara Noastră** era o revistă politică săptămînală a cărei direcție o avea Octavian Goga care publica în paginile ei și ceva literatură. Nu aveam nici o legătură cu politica pe care o făcea Goga alături de maresalul Averescu și de alții dar revista îmi plăcea și avea oarecare răspîndire în Transilvania. **Tara Noastră** îmi publicase sonetul însă eu nu apucasem să-l văd tipărit. Un ordin militar, sever și rece ca toate ordinele militare, mă ridicase de acasă în plină iarnă și mă pusese, sărăcut cum eram îmbrăcat pe drumuri cu frig năpraznic M am repetat, pe un viscol cumplit la București — atunci locuiam la țară — și cum știam că sînt repartizat să fac armata la un regiment de cavalerie din Chișinău am început să caut protecții. Astfel doctorul Vasile Voiculescu (renumitul scriitor de mai tîrziu) mi-a dat o scrisoare de recomandare către artistul Teatrului Național Ion Sărbu iar acesta — lanțul slăbiciunilor — m-a recomandat vărului său, generalul doctor Sirbulescu de la nu mai știu ce unitate din Chișinău. Eugen Lovinescu, căruia i-am făcut o vizită, s-a grăbit și el să-mi dea o mină de ajutor o scrisoare către scriitorul Ludovic Daus care, pe atunci era director al Teatrului Național din Chișinău. Este cînd, interesant să precizez că nici una din aceste scrisori nu a ajuns la destinație. Poate într-o zi, un cercetător mișalios, le va găsi prin mult încurcarea mea arhivă. (Dar de ce să umberle cineva prin hîrtoagele mele? Ar fi bine dacă le-ar arde de pe acum pe toate) M-am întors acasă și peste o zi m-am dus la Cercul militar din Turnu Măgurele. Am tremurat de dimineața pînă seara pe lingă ziduri laolaltă cu mulți alți tineri. Seara ni s-a dat cite o hîrtie la mină, am fost conduși de niște sergenți reangajați pînă la gara din apropiere și aici urechi într-un vagon de marfă. Cineva a venit și ne-a dat contra cost cite o piine mare, neașă ca pămîntul și cu miezul acru și neopof. „Pentru ce ne-ați dat piinea asta?” „Răția voastră pînă ajungeți la regimentul șase roșiorii din Bălți”. „Asadar nu mergem la Chișinău?” „Nu. Vă duceți la Bălți. În cele din urmă acolo ați fost repartizați”. Două zile și două nopți într-un vagon de marfă învăluit și izbîdit din toate părțile de viscol. De multe ori mi-a fost frig în viață (și am oroare de frig) dar parca niciodată ca atunci. Cînd ne-am dat jos din tren în gară la Bălți unde ne așteptau niște militari să ne însoțească la cazarmă, eram pe jumătate morți. Așa cum eram, ne am înconlatat pe două rînduri și, cu puținele bagaje pe care le aveam la spinare am luat-o spre cazarmă!

Dacă te-ai prins în horă

cînd și pe oricine începînd cu capul încoronat și sfîrșind cu cine știe ce mărunț funcționar. Pamfletarii erau curajoși însă, în același timp, destul de lași. Era, uneori, destul să-i arăți unuia pumnul, că la repezeală o lua la sănătoasa și se făcea nevăzut.

După cite știu, la marelui roman **Intunecare** Cezar Petrescu a lucrat, la minăștirile din Moldova cam două veri. Săptămînal pu-

măsurăm timpul, cu războaiele) ar fi mai puțin bogată, mai puțin strălucită, fără Cezar Petrescu, fără munca lui uriașă, fără opera lui vastă, extrem de prețioasă. De la acest harnic scriitor am învățat multe, am învățat, între altele, să rămîn numeroase ore de zi și de noapte la masa de lucru, aplecat asupra hîrtiei. Am locuit împreună cu el, în aceeași casă, trei, dacă nu cumva chiar patru ani. La unele cărți lucrăm mai mult, altele Cezar Petrescu le scria destul de repede. **Sinfonia fantastică**, de exemplu, a fost scrisă în mai puțin de două săptămîni. Cînd se apuca de scris, scria intens aproape uitînd să doarmă și să mînce. Bea, în timpul lucrului, cantități uriașe de cafea și fuma într-una aprinzînd țigare de la țigare. Cred că și acest mod de viață i-a scurtat zilele. Avea, între altele, patima jocului de cărți și a ruletei. Această patimă i-a mîncat mai mult de trei sferturi din ceea ce cîștiga cu condeiul. Chiar înainte de a publica volumul **Poeme simple** devenisem un scriitor cunoscut căruia îi făceau loc în paginile lor aproape toate revistele bune din țară cu excepția **Vieții românești** care nu m-a

lești tu” Dormeam afară, sub duzi cu ochii la lună cînd pe cer era lună, la stele cînd pe cerul fumuri se aflau numai stele. Atunci am scris cele câteva **Scrieri din cîmp** publicate în **Poeme simple**. Întorcîndu-mă la București pe la începutul toamnei m-am dus întîns, cu buzunarele pline de poezii, la **Adevărul literar**, am urcat scările, am bătut ușor cu degetul în ușă și am intrat în biroul în care de atîtea zeci de ori fusese omul de bine primit. Dar la biroul lui A. de Herz și pe scaunul lui A. de Herz se afla acum un alt om. Era tînăr, bine ras și bine dispus, și avea obrazul gras și rotund. Nu s-a ridicat după scaun și nu mi-a întins mîna. M-a întrebă arțăgos: „Ce dorești dumneața?” „Sînt cutare și i-am adus domnului A. de Herz cîteva poezii pentru **Adevărul literar**”. Rinjind, omul cu capul gras și rotund, mi-a spus: „Domnul A. de Herz nu mai lucrează aici. I s-a legat tinicheaua de coadă. Acum de **Adevărul literar** mă ocup eu, răspund eu. „Foarte bine”. „Am luat măsuri de îmbunătățire a publicației. Am obținut colaborarea unor poeți valoroși ca Ion Ojog și alții. De colaborarea dumitale nu am nevoie”. „Dar cine ești dumneața?” „A... Nu mă cunoști!”. „Nu!”. „Sînt Mihail Sevastos și am adus de la Iași la București ca să mă ocup special de **Adevărul literar**”. „Să fii sănătos”. Mai tîrziu a pus să fii injurat copios în fraza care mă ajutase, sub direcția lui A. de Herz să debutez și să mă dezvolt. N-am înțeles niciodată pentru ce.

Din ziua aceea nu am mai colaborat la **Adevărul literar** și cu Mihail Sevastos n-am mai avut prilejul să mă întîlnesc pînă tîrziu, după 1944 cînd fusese numit director al Teatrului Național din București. Nu i-am reproșat niciodată modul în care se comportase față de mine în anii tineri și nu odată la nevoie pe care le-a avut i-am întins o mină prietenească. L-am lăsat să înțeleagă că uitasem tot îl. De altfel așa, sau cam așa, m-am comportat cu toți cei ce odată mi-au făcut rău, m-au lovit sau au căutat post și simplu să mă distrugă. Probabil că nu aveam loc de mine în lumea literară și neliterară. Eu aveam loc de ei. Nici unul nu m-a sfîrșit în munca mea literară pînă... (Nu. Pe această linie nu voi merge acum, mai departe, cu confesiunile).

zaharia stancu memorii

Toate la timpul lor. Și chiar atunci toate cu măsură). Încă două nume sînt strîns legate de începuturile mele literare, nume inegale ca valoare dar pentru mine deopotrivă de scumpe. Unul e al lui Alexandru Terziman, altul al lui D. Panaitescu-Perpessiciu. Numele lui Alexandru Terziman îmi era cunoscut încă de pe cînd învățam la Roșiorii de Vede. Terziman, împreună cu alți publiciști, edita la Chișinău o revistă pentru copii la care colaborau și scriitorii din București ca Ion Pas, Elena Farago, Apostol D. Culea și, concomitent, lucra la un ziar politic **Dreptatea**. După publicarea primelor poezii în **Adevărul literar** Alexandru Terziman a scris în **Dreptatea** un lung articol despre mine. A fost primul purtător de condei care mi-a semnalat intrarea în litera-

blica în ziarul **Curentul**, al cărui angajat era, unul sau chiar două articole. Aceste articole au alcătuit volumul **Carnet de vară** publicat la Editura **Ramuri** din Craiova. Munca în presă era necruțătoare. Dacă erai angajat într-o redacție aveai timp, nu aveai timp trebuia să scrii și nu numai ce-ți plăcea fie, trebuia să scrii și ceea ce-i plăcea patronului, mai ales ceea ce-i plăcea patronului.

Ceea ce mi-a plăcut cel mai mult la Cezar Petrescu era forța lui de muncă, hîrnicia lui publicat decît după ce direcția ei trecuse în mîinile lui George Călinescu.

Am arătat mai înainte ce mult sprijin mi-a dat dramaturgul A. de Herz publicîndu-mi versurile în **Adevărul literar**. Vreau să povestesc pe scurt și cum a început colaborarea mea la această revistă literară. Plecaser primăvara din București ca să-mi pregătesc niște examene de liceu — rîvneam încă să ajung la bacalaurent și să-l trec — și să mă mai întîrnez. Bineînțeles că-mi petreceam odihna (sau

addenda

O scrisoare și îndușoătoare, prin patetismul ei, și puțin comică, a poetului Macedonski; folositor rezidă în asemănarea cu o temă caragialiană, foarte cunoscută nouă. Nici tonul nu ne este străin, în aceeași notă. O transcriem, cu ortografia-i heliadescă, pe care poezia a păstrat-o pînă în tîrziu existenței sale:

Teilor 174
1910

Prea scumpul, bunul și vechiul meu amic,

Nu știu decît ai cunoscut pe regretatul și excellentul Theodor Gănescu, f. inspector vamal. Era o animă de aur, și e ceva acesta, de ore-ce, și dupe anni de la mortea unor asemeni oameni, ei rămân nesterși din amintirea celor cu cari au fost în legătură de prietenie. Un îndem de dincolo de viață me face adî se iau condeiul și se rog pe admirabilul suflet și cugetător ce am aflat tot d'una în d-tea să caute a da concursul fîicei sale, Elisa Gănescu care dă examen în particular de cl. VI a. E de sigur bine preparată, căci e în adevăr f studînd der examenele sunt lucru dracului, cam o loterie, și apoi, desconcierțea, mai ales pe sexul așa dis slab.

Sciu că ești în comisie și vorba

Al. Macedonski

Pe margine, o însemnare: Aducătorul e fratele Domnișorei. În colțul de sus, stînga, o însemnare făcută cu creionul violet: Această scrisoare a fost trimisă marelui profesor de istorie, Niculescu-Dacian, la Ploiești, și dată mie de Niculescu-Barbu Fotescu.

Cum s-ar spîne, lanțul slăbiciunilor...

Mangalia, acum aproape cinci decenii. După o misiună a lui Gala Galaction:

Iubite Mugure,

Iată o scrisoare de fîrmurile pontice... Sărmanul Pont-Euzin nu prea prieste poezilor... Ince-

Stilul epocii

pînd cu Ovidiu și terminînd cu mine, nu știu care poet a putut să se felicite prea mult de intîlnirea lui cu aceste fîntîni. Ovidiu era trist că Roma nu semăna cu Tomis, că vinul îngheța în oală și că August era inflexibil. Eu sînt trist... că Mangalia de azi nu mai seamănă cu cea de acum doi ani; sînt trist că vinul n-are cu mine nici în clin nici în mîneacă (fiindcă altfel n-aș mai fi trist) și mai ales sînt trist că August vine — după Iulie și mă găsește cu punga grozav de ușoară.

Pe aici viața e foarte scumpă. Te rog comunică Doamnei Ursia nu (?) că domiciliul dorit de d-a este o ecuație cu nu știu cite necunoscute, că hrana nu e prea multă și că oamenii cei mai lîmfatici, cei mai potolîți, călugării, chiar, nu pot să doarmă bine din pricina unei uriașe abundențe de bestiole țîgătoare. Ce folos că marea e frumoasă... Ca să ajungi pînă la ea trebuie să plătești vama grea și multă.

Sînt vreo 4 zile de cînd sînt aici. Cred că mai stau vreo 10, după cari, neavîstă-mea vine să-mi ia locul și eu mă înapoiez în București.

Iubite Mugure, te-aș riga să descurci bine chestiunea aceea cu Ateneul din Tătărași, ca să nu stricăm degeaba canapelele C.F.R. și mai virtos ca să putem să ră-

minem în București și să mai scriem cîteva, din cite poate să cugete într-o vară un om sărac. Am trecut de cîteva ori pe lingă colonia Fondatiunii (sau aproape). Sînt niște corturi frumoase, întinse în fața bisericii grecești. N-am avut timp pînă acum să mă apropiesc de colonie și să o cercetez mai prietenește. Sper s-o fac zilele astea.

În ce privește pe D-na Ursiana, vezi, nu mai am curajul s-o sfătuiesc nimic. Ar mai fi ceva locuințe. La oțel (sînt două!) o cameră cu un pat costă 150 de lei. Dar și oțelul și locuințele sînt grozav de incomfortabile... Trebuie să fii sau copil sau... filosof stoic, ca să nu te revolți de atîtea piscături clandestine, cari te așteaptă în acest orașel greco-turc.

Arată, te rog, lui Cărlota, buna mea nădejde că soția lui merge mereu spre bine.

Scrie-mi, frate, 2-3 vorbe: cite necazuri ai mai prîponit și cite și-au scăpat nepriponite.

Adresă universală: Mangalia, Galaction. Noroc tuturor fraților de la Fondatiune! și noroc fie, în porție întretită, ca lui Iosif din Bible. Frațește, Gala Galaction.

Azi 14 (1) iulie 1924

Barbu CIOCULESCU

Fără a agreea în mod deosebit cuvântul structură, (mai ales de când a dat naștere și unei îndelungate grămatice, care cred că pot analiza gindirea faraonilor după forma pasărilor din scrierea hieroglifică, să încercăm a ne apropia de organizarea intimă a tragediei grecești. Altfel spus, ce structură (na, că nu găseam alt cuvânt) au ele, privite după o zi de muncă intensă, când dorința de detașare și setea după esențe plutesc în aer. În treacă am vorbit fie de calitatea tragică a unui conflict, fie de cantitatea de acțiune dintr-o piesă, fără să tragem vreun concluzie. Piese ale autorilor de care ne ocupăm însumează peste trei sute de titluri (după unele măturări ori ecouri din epocă); pină la noi au ajuns circa treizeci și două. Timpul, cu alte cuvinte, și-a spus cuvântul: nimic nu durează în materie de artă, putem să ne dăm noi și peste cap. Pentru că, sint sigur, înainte de tragedia greacă a existat tragedia babiloniană; tragedia persană, indiană; și s-au pierdut toate. Dar nici nu s-au pierdut de tot, să nu cădem nici în extrema cealaltă. Sufletul a trecut dintr-o zăre într-alta, de la un muribund la altul, ca un ultim geamăt, umflind pinzele tragediei grecești. Citeva din aceste pinze au ajuns pină la noi, trecându-ne pe la ureche și înflorindu-ne cu zvonuri din alte lumi și din alte lumi, și tot din alte lumi, zvonuri greu de tălmăcit și structuralist și nestructuralist.

Am putea bănuși esența tragediilor pierdute de Eschyl, după moartea sa, de Sofocle, după moartea sa, și de Euripide. După cum am putea bănuși universul mare al eventualelor tragedii din civilizațiile anterioare celei eline. Avem de a face cu o mitologie care se varsă. Cerul se gândește de zei, care cad, dar încă nu sint oameni. Încă nu pot fi oameni dar nici nu se mai pot întoarce spre dumnezeirea lor absolută. Un fel de centauri jumătate zei, jumătate oameni, jumătate zeișcă pășind oamenii. Tragediile grecești sint de o mare monotonică, de ce să n-o spunem. Iată ce se întâmplă, pe scurt: un ins are idei personale față de un alt ins. Asta n-ar însemna nimic, dacă unul n-ar fi decit un simplu ins, iar celălalt un zeu. Conflictul s-a născut, e de neîmpăcat, fie că e vorba de Prometeu, care era un ins titan, fie că e vorba de Antigona, care se opune unui ins investit și suprainvestit, fie că e vorba de celelalte personaje știute. E monoton, nu-i așa, să asisti la scapărări de fulgere sub poalele Olimpului, încontinuu să-ți ture și să-ți fulgere destinul, încontinuu să-ți se întâmple ceva tragic?

Deci, rezumăm: A contra B, în care A e mare și B e mic, dar se comportă ca și cind ar fi mare. Pe delături corul, care e amestecat. La început a fost, desigur, numai corul, o masă de litere. Corul acum nu mai are decit drept de comentator, în timp ce beligeranții comit. Ce? Trebuie să subliniem din capul locului că a face ceva în tragedia greacă înseamnă a comite ceva. Sint afit de multe legi, zeli fiind mulți și zeloși, încit ori sari într-un picior, ori flutieri ori scaperi un chibrit, înseamnă, în ordine inversă, că ai furat focul... dar ce să mai vorbim. Se pot categorisi faptele eroilor tragici: după modul în care apară o tradiție în opoziție cu un drept mai nou, după modul cum încearcă să-și păstreze demnitatea într-o împrejurare umiltoare. În unele tragedii principii „singele cere singe” acționează cu mare forță. Toate tragediile închinăte casei Atriziilor, care pornesc de la o jertfă adusă de Agamemnon, prin sacrificiul fiicei sale și se termină cu desființarea stirpei intră la destinul implacabil, căsănat de „invidia zeilor”.

Marin SORESCU

Artă persană

Relațiile româno-iraniene au rădăcini adânci și durabile în istorie. Fundamentală, în primul rând, nu este sorginea, derivată, dezvoltată din marea familie comună indo-europeană. Legăturile directe dintre traco-geto-daci și medopersi, întreprinsele de civilizații prin intermediul scriiturii, nord-iraniene prin limbă și populind miazănoaptea Marii Negre sint atestate de obiectele găsite pe teritoriul patriei noastre. Este epoca avansată a fierului bine meșteșugit. Pierzindu-ne, prin această scurtă digresiune, în noaptea popoarelor, nu facem altceva decit să subliniem, la răscrucele timpului, citeva din portile pe care am știut să le deschidem, nevoiți sau nu, tabulosului Orient Miijociu. În perimetrul realității stricte dar și al fantaziei, puncte de sprijin în ordinea persistenței artistice, ne atrag atenția, ne cheamă nevoia de generalizare. În marea cazan al geografiei spirituale, unde au clocotit, uneori limpezindu-se, cele mai importante tendințe ale lumii, de transfer neîncetat între valorile asiatice și cele europene, înrădăcinate de experiență ni se par interesante. La alt mod, în alte condiții decit noi, perși își vădese originalitatea, scapărata în contact cu Grecia străveche și Roma. Valabilitatea expansiunii se găsește tocmai pe această găsire și conștiință de sine. Noi cunoaștem Persia, printr-o mediere favorabilă, de la înaltul loc al Bizanțului. Epoca Sasanidă, reținută, interpretată în legea ei măreț constructivă, de nedemnițită altitudine spirituală, găsește aici un teren inițial receptiv. Cupolele de cartui înghețate în bătaia vântului își aruncă umbra de piatră peste marea cea mai albastră. Culoșele tori, de lut ars a doua oară, firele de aur, scăpărând în țesătura largă, precizile simbolice vădite pină și în uneltele războinice, aura legendelor scrise și desenate mai degrabă, realizează o comuniune, o înflorire mai durabilă decit era de așteptat, prin mijlocirea altor căi. Un anume realism în plină lumină, propriu unui stat evoluat în principalele sectoare de organizare, își transmite ecoul obscur pină la noi, cu toate schimbările inerente parcursului deviat, cum spuneam, prin altă cultură. Este greu de stabilit, în cadrul acestei arii de o asemenea vastitate, elementele de asimilare. Dar speculațiile nu sint de prisos. O miniatură intitulată „Jocul de polo călare” ne trimite surprinzător spre marile noastre țesce mănăstirești exterioare. Chenarul unei scoarte de Sennet, admirabilă în molicinnea materialului și căldura culorilor, prefigurează, într-o succesiune afit de dispartă la prima vedere, zidul brâncovenesc. O placă din ceramică pictată seamănă cu cele ale noastre de lemn. În lăta ranunilor salui de Cașmîr sau covoare de Kerman, Pandeman, Islahan, Khorassan și Tabriz orice apropiere cade însă în arbitrar. Patria culorilor are singularități pe care nu trebuie să le atingem. Subtilitatea artei persane, exercitată cu egală fermitate în toate domeniile, se evidențiază mai ales în croiala armelor și ținuta cărților. Armele și cărțile sint fărâșite cu aceeași religiozitate, Cruzele morții se retrage în obiectul propriu sale acțiuni, înrumușeindu-l fără scop și cauză, cartea devine ornamentată pură. Iată o halebardă, adică un soare cu doi sori interiori, unul la răsarit și celălalt la apus, aceeași oricum ai întoarce-o, coplesind cu triplu ei simbol matematic. Tâșul ei nu se putea căli în seva trunchilor de arbori, Viata amenințată în miezul ei tainic însă da. Și iată vestitele Șah-Name. Istorie, credință și poveste a liniei devenită aind prin trînzere și închidere. Floarea migălită în umbra zidurilor somptuoase are tratament de prestigiu. Ea încheie ciclul unuia dintre cele mai vechi și noble arte, arta persană, poate singura printre celelalte surori asiatice cu care poporul nostru, înclinat spre rațiune și echilibru, s-a simțit apropiat încă din cele mai vechi timpuri.

Grigore HAGIU

Din arta persană: COVOR PANDERMAN (sec. XIX). Sus: PLACĂ (sec. XVIII).

Adrian PAUNESCU

PLACA (sec. XVI).

TELEVIZIUNE

„Belvedere din aeroplan”

Simpla difuzare pe micul ecran nu conferă unui spectacol specific „de televiziune”. Un spectacol de operă difuzat pe micul ecran nu este și un spectacol de televiziune. Un spectacol de estradă nu este nici el, doar din motivul acesta, al difuzării, un spectacol de televiziune. Ca să devină „de televiziune” compartimentele artistice care se preiau trebuie să fie structurate din punct de vedere al mijloacelor de exprimare propriei televiziuni. Dezideratul originalității nu este de mai mică actualitate pentru televiziune. El se respectă însă destul de rar. Emisiunile de adevărată concepție T.V. sunt mult mai rare decit preluările. Dacă, de pildă, în clipa de față, putem vorbi despre un reviriment al televizionismului, el este un reviriment mai degrabă de ordin cantitativ. Faptul că în fiecare sîmbătă și duminică deschidem televizorul ca să vedem un spectacol de televiziune nu înseamnă că l-am și văzut. Cei — drept, Dicționarul muzical-dictativ, face oarecare excepție: are un pretext original, promite o variație de lungă durată și are și stil: pină acum, inserțiile de arhivă au fost și „de televiziune” iar partea de actualitate a fost servită curat de imagine. Duminică seara s-a difuzat însă un spectacol T.V. realizat la Hunedoara și spectacolul acesta a dezamăgit. Lasă că peisajul uluit al cetății medievale a rămas doar decor de carton într-un spectacol de televiziune care avea datoria și puțină să-și utilizeze funcțional, lasă că peisajul industrial al orașului a fost filmat în manieră de reportaj descriptiv, tăiat apoi bucațele și inserat în întimplare între dansuri și texte pentru „asezonări” — (am văzut o locomotivă Diesel de toată splendoarea pe un final de cuplet —) dar ceea ce a lipsit cu desăvîșire a fost însăși concepția spectacolului. Pentru că ce au dorit realizatorii emisiunii de duminică? Să demonstreze că se poate face un spectacol în aer liber într-un oraș industrial? Se poate, desigur. Că la spectacolele în aer liber vine public numeros? Vine, desigur. Publicul este pretinzîndu-i inteligent, atent, receptiv. Dar asta era de demonstrat? Că de venit a venit public mult și la Hunedoara dar ce-a văzut? Un spectacol întimplător, o alipire forțată de genuri, citeva texte de un humor frizînd mahalaua și citiva actori nevinovați. În ce privește imaginea, planul general s-a bucurat de atîta atenție, prim-planul de atîta uitare și detaliile au lipsit afit de total, că spectacolul a avut și aerul de „văzut invers prin binoclu” sau „belvedere din aeroplan”.

Sânziana POP

PRETEXTE

Discreția

Despre rolul pozitiv, calitatea și interesul unanim pe care îl stîrnete emisiunea de televiziune Reflector s-a scris în nenumărate rânduri, nu e nevoie să mai insistăm. Ca orice emisiune complexă în care intră atîta factori, printre care educația cetățenească primează, investigația făcută aici pune o problemă psihologică. O cronică T. V. apărută nu de mult în Contemporanul a și atîns de altfel subiectul în chestiune. E vorba de delicatetea reporterului și nu numai de delicatetea în sine, am adăuga noi, dar și de ratarea posibilă a anchetei. Cînd această este făcută într-un stil „prea direct”. Astfel, tatăl fetei, elev de liceu, care a apucat-o pe căi greșite, întrebat cum și de ce (și nu ne îndoiim că poartă o vină) cu aparatul de luat vederi drept în față și cu obiectul acela solemn numit microfon, care, leu să fie, te face să dai îndărăt, să șovăi, că te vede și te aude toată lumea, — oameni sintem — zic tatăl fetei era pus într-o situație jenantă, în mod vizibil, din cauza emoției, a prejudecăților etc. Oricine ar fi fost în locul său, cu greu s-ar fi putut exprima liber sau lucid. E clar că dialogul auzit, cu fată aceea necăjită de tată în prim plan, nu putea să lumineze pe deplin „cazul”. Asemenea lucruri se discută mai eficient pe îndelete și între patru ochi. Pe urmă, cu înțelegere și finețe, evitînd ostentativă imaginii, reporterul ne-ar fi lămurit și pe noi, pentru că în astfel de împrejurări, publicul, cu decența și simțul moral ce-l caracterizează, iubeste delicatetea de suflet și discreția.

AMFION

P. S. În articolul din numărul trecut rușăm a se citi 1938 în loc de 1968.

SPORT

Decît cu prostul la cîștig

Chiar așa: „decît cu prostul la cîștig, mai bine cu deșteptul la pagubă”. În sensul acesta prezența lui Lucescu, în echipa olimpică a României, care a pierdut la Copenhaga, e o strălucită confirmare afit a acestui proverb, cit și a altora, precum: „unde-i unul nu-i putere” sau „ce-ai avut cu mine, mama, de m-ai luat de la Dinamo?”. Nici vorbă că, mai bine să pierzi în prezența unui deștept, asistat de dînsul, decît să cîștigi în combinație cu un prost care, după aceea, bineînțeles că-și revendică toate drepturile de autor. Ce să mai vorbim? S-au mai văzut cazuri. Încit, cine a făcut echipa noastră olimpică, așa cum a făcut-o, merită să intre în mai multe cîntece de laegăd dintr-odată, precum și în proverbe încărcate de înțelepciune. Imj spunea, acum două zile, Romulus Balaban de la Sportul: „și ține minte că Popovici și Cheran erau vedete în cealaltă echipă olimpică!”. Realmente, am să țin minte. Dacă Popovici și Cheran au fost vedete și asta cînd, chiar în timpul vieții mele, înseamnă că ori n-am eu ochi atenți, ori asta s-a petrecut noaptea. Popovici și Cheran vedete? Ei nu, asta nu! Erau speriați săracii și nu-și mai aminteau că de fost vreedată în viața domniilor lor vedete. Cit despre Neagu... într-o zi va trebui cineva — de ce într-o zi? Cum! — să-i facă dreptate și lui Neagu de la Rapid. Nu se poate chiar așa. Acum, cînd Neagu e la pămînt, mă întorc și zic: Nu, nu! Jos miinile de pe Neagu! Merg și mai departe și-mi proclam: Jos labele de pe Neagu! Mă adîncesc în strigăt și țin mulțimea în loc: Nici chiar așa! Și, într-adevăr, nici chiar așa. Eu nu l-am atacat pe Neagu

decît în esență, dar, așa, în unele detalii, nu l-am atacat. Și pentru că acum el e la greu, vreau să spun că Neagu rămîne totuși un fotbalist cu șut serios, cu noroc la poartă, cu lovitură bună de cap, dar — trebuie iarăși s-o spun! — nu e el cel mai bun centru atacant al nostru. Nu e nici o crimă, bineînțeles, că Neagu nu e cel mai bun. Singurul lucru criticabil e că Neagu e pus să joace mai mult decît poate. Din minutul 70, al partidei cu Danemarca, minut în care Neagu a fost rechemat pe tuse, imi permit însă un gest de loialitate față de el. Acest gest înseamnă recunoașterea tuturor calităților acestui fotbalist, a marii lui poște de joc, a ambiției cu care (uneori împotriva noastră, a celor care scriem) s-o duce la mîngie și de altă ori, în ultimii ani, a trimis-o în gol. Și golarile lui și ratările lui au ceva băiețesc, frumos, ambițios. Să-l salutăm pe Neagu, acum cînd are nevoie, poate, de cuvintele noastre de încurajare! Și mai e ceva de reparat, după meciul cu Danemarca: situația lui Boc. De unde și pină unde e Boc vinovat de golul pe care și l-a înscris Răducanu? Mi se pare inadmisibil felul în care un gol, ca acela pe care întreaga suflare fotbalistică l-a văzut ca fiind al lui Răducanu, să fie atribuit lui Boc. Acum, pentru că Boc e însemnat, acum pentru că Boc a avut zilele pe care le-a avut, acum pentru că Boc a fost considerat vinovat o dată, bineînțeles că de tot ce se întâmplă, tot Boc e vinovat. A murit un pinguin la Polul Nord, cine e vinovat de chestia asta? Cine să fie, decît Boc! Și-a scrintit tovarășul Arvinte de la Intreprinderile de Resolubirizare degetul, într-o seară de Anul Nou,

cine să fie vinovat decît Boc? A înghițit copilul Tudora un ac de gămlie în stația Sălcuța, cine să fie vinovat decît Boc? Se stînge lumina, în familia vinovat membru al Biroului Federal de Fotbal, n-avem decît să-l tragem de urechi pe Boc, să nu mai umbre la siguranțe. Dar tot, tot, tot, absolut tot, trebuie explicat prin Boc. Că nu există absolut nici un lucru rău care să scape ideii de Boc. Cu mare corectitudine, Răducanu a declarat că nu Boc e vinovat de gol, de auto-gol. Asta nu ne e destul. Boc e vinovat. Știm noi mai bine. Știe Topescu mai bine. El și „nefericitul print”, cum bine a terminat emisiunea de la Copenhaga, ca și cînd ori dă cite ori mergem în Danemarca trebuie să dăm din deget și să spunem: „e ceva putred în Danemarca”, ca și cînd de cite ori vin la noi străini trebuie să ne întrebă „ce mai face Dracula?”. Tot felul de năzbîții! Și cea mai mare, aceea că Boc e vinovat și de acel auto-gol. Ei nu! Boc nu e de loc vinovat de acel auto-gol. E prea de tot. Chiar și în absurd, trebuie păstrată o anumită rigoare. Să fim absurzi, dar cu oarecare necesitate.

Și, iată, se face toamnă, toamnă de tot, arenele sint din ce în ce mai friguroase și, în această jumătate de oră de remuscări mi se face dor să merg la o piesă de Ion Băiesu — la „Iertarea”, de pildă — să pot să-l aplaud ca dramaturg, că destul l-am pămîtit, de două săptămîni încoace, ca autor de cronici sportive. Restul e iarna care începe.

revista străină

● SOVETSKI EKRAN (nr. 19, oct., a.c.). Cunoscutul regizor sovietic Grigori Kozintzev se pregătește să înceapă filmările la o nouă ecranizare — Povestiri petersburgheze de N. V. Gogol. Este a doua „înflorire” a regizorului cu Gogol. Prima a avut loc în 1926 cînd Kozintzev, împreună cu L. Trauberg, a ecranizat nuzela Maturau.

● REVUE HONGROISE (nr. 9, a.c.). La rubrica de Actualități culturale Tamas Koltai face o scurtă trecere în revistă a repertoriului teatrelor budapestane în stagiunea 1970—1971. Observînd că în materie de spectacole la Budapesta predomină „eclecticismul”, „amestecul de stiluri”, „diversificarea”, Koltai atrage atenția asupra specificului unor teatre: concepția regizorală modernă și accentuat politică — la Teatrul National, unde piese ca Ivanov de Cehov și Romeo și Julieta s-au reprezentat într-o manieră cu totul inedită; „diviziunea muncii” practică de Teatrul Madach care, prin cele două studii ale sale, prezintă concomitent piese ca Intrîră și Iubire de Schiller, Detecțiunii de Anthony Shaffer, Oh! Les beaux jours de Beckett; profilarea de adaptări dramatice după romane (Familia Thibault, de pildă) specifică Teatrului Thalia; varietatea repertoriului Teatrului Vighzină care oferă în studiul său piese de Pirandello, O'Neill, Tennessee Williams, Noel Coward, Neil Simon; specificul Teatrului Attila Josef care, amplasat într-unul din marile cartiere muncitorești, abordează genul dramatic în toată varietatea sa — drama documentare, piese cu suspens, comedii muzicale etc.

● PARIS MATCH (9 oct., a.c.). În paginile 60—70, un reportaj semnat de Jack Garofalo și Mary Ellen Mark despre „New York, orașul grozav”. 126 de crime, 3283 de agresiuni, 215 violuri, 7120 furturi cu arma în mînă, 11.905 de furturi simple, 8675 furturi de mașini, 21.215 arestări dintre care 1257 minore — acesta este bilanțul lunii 01 a 1971 în materie de infracțiune la New York. „New York-ul a devenit de neocult”, orașul e bolnav... „torturat de crime și violență”, declară reporterii.

● Un nou film cu Marcello Mastroianni și Catherine Deneuve — Melamto, în regia lui Marco Ferreri. Mastroianni joacă rolul unui fel de Robinson modern retras (în compania cinului său) pe o insulă pustie. Catherine Deneuve joacă rolul frumoasei „femei în alb” care vine să tulbure liniștea solitarului. Este o poveste romantică, spune Deneuve, care arată că și în plin secol XX se mai poate muri de dragoste.”

● Intro 14 și 29 octombrie se desfășoară în Franța zilele muzicii contemporane. O mare parte din manifestări urmează a fi consacrate operelor lui Igor Stravinsky de la a cărui moarte au trecut abia citeva luni. Două zile vor fi dedicate compozitorului german Karlheinz Stockhausen, prezent la aceste manifestări cu prima auctărie Patralul (opera pentru patru coruri și patru orchestre) și citeva lucrări de tinerețe. O iulă a fost acordată și compozitorului francez Jean Claude Eloy pentru prezentarea în premieră mondială a lucrării sale intitulate Kamokala iar alte trei zile vor fi consacrate muzicii orientale (libaneză, indiană, japoneză etc.). Japonia, care va încheia seria manifestărilor, prezintă printre altele, opt prime auctării ale compozitorului Toru Takemitsu, una din tinerele speranțe ale muzicii nipone.

● LE MONDE (5 oct., a.c.). Întîlnirile cinematografice internaționale de la Sorrento consacrate în acest an producției maghiare, au luat sfîrșit. „Sirena de aur” a fost atribuită cineastului Zoltan Fabri iar alte șase „Sirene de argint” au revenit filmelor cuprinse în „retrospectivă”. Premiul orașului Neapole pentru cel mai bun film maghiar a fost acordat peliculei Iubire în regia lui Tibor Dery. Premiul European și-a găsit în acest an un câștigător în figura lui Vittorio de Sica pentru Grădina Finzi-Contini. Urmatorea întîlnire cinematografică va fi consacrată unei retrospective sovietice

● (8 oct., a.c.). Prezent pe ecranele pariziene prin intermediul filmului La Part des Lions (unde incarnează cu multă vervă un romancier care propune unei banci de răufăcători ideea unui „hold-up”), Charles Aznavour își continuă seria de succese muzicale: e înregistrarea în italiană a discului Mourir d'aimer l-a adus recent, la Veneția, Premiul Leul de aur iar ansamblul înregistrărilor sale, Premiul Edison, în Țările de Jos.

● L'EXPRESS (4—11 oct., a.c.). Franstudio, unul din cele mai vechi studii franceze de cinematografie, în perioada filmului său, și-a închis porțile. Motivul: nerentabilitatea sau, mai exact, preferința cineastilor pentru filmările în exterior, ceea ce a determinat accentuarea utilizării platourilor. Dacă acum douăzeci de ani, pentru un film care preîncheia opt-nouă săptămîni de turaj, se filma în exterior o singură săptămîni, astăzi situația este inversă. „Întoarcerea la natură” cum mai este numită această nouă tendință în cinematografie, pune în discuție, după opinia unor specialiști, însăși valabilitatea noțiunii de „studio”.

● După Iles à la derive, publicată postum în 1971, se anunță editarea în 1972 a noi lucrări inedite aparținînd lui Ernest Hemingway. Este vorba de o suită de povestiri datînd din anii 1927—1933 care urmează să apară în aprilie 1972 sub titlul comun The Nick Adams Stories.

● LES NOUVELLES LITTÉRAIRES (1 oct., a.c.). Noi pelicule franceze pentru micul ecran: Balsamul după romanul cu același nume de Alexandre Dumas avînd printre protagoniști Jean Marais și Eduarda sentimentală adaptare (în cinci episoade) după Flaubert de François Regis Bastide. În rolul tînarului Frederic — Jean-Pierre Leaud.

u. v. z.

confidențele
unui maniac

Geniul afaziei

În genere se admite că poezia lui Bacovia a suferit în ultima perioadă o pierdere de substanță. Geniul lui pare să se fi epuizat cu **Plumb** și **Scinteie galbene**, pentru a nu mai da în cele trei culegeri ulterioare decât semnele unei pa-reze lirice.

Această părere a fost și a mea până nu de mult, când am recitit destul de stăruitor toate poeziile lui Bacovia. Mi-am dat seama că s-a întipărit cu el un fenomen analog așa-numitei „perioade albe” a lui Grigorescu (la Grigorescu intervenind însă și faptul că „perioada albă” coincide și cu o stereotipare a picturii lui în spiritul unui idiliism convențional datorat oficializării artistului, ceea ce nu a fost nicicum în cazul lui Bacovia). Dar la Grigorescu perioada albă a însemnat și una a decantării, a transparenței, a esențelor difanate, ale căror prime semne apăruseră chiar și în tablouri din tinerețe, ca **Întoarcerea de la tirg**, de pildă (datat aprox. 1874, no. inv. 728). La Bacovia anemierea expresiei și reducția ei la un soi de afazie, la o inhibiție aproape de nulism, așa cum ajunge în **Stănje burghize**, e de fapt rezultatul unei emancipări față de elementele decorului simbolist (asupra faptului acestuia mi-a atras atenția poetul Ștefan Nenițescu). Penuria aparentă și caracterul aproape monosilabic al **Stănelor burghize** nu reprezintă numai efectul unei involuții ci și al unei decantări, al unei esențializări inefabile (termenul „involuție” are de altfel și accepția de: trecere de la heterogen la omogen). Prin aceasta nu vreau să spun că **Stănele burghize** ar însemna o treaptă superioară față de **Plumb** și **Scinteie galbene** (după cum încă mai puțin s-ar putea spune că perioada ultimă a lui Grigorescu e superioară celei de după Barbizon). Dar în **Stănje burghize** ajunge la ultima limită un fenomen de eludare a mijloacelor și „efectelor”, o despuieră extremă a cărei rezultat e pe de o parte vacuitatea și atonia manifestării externe, care nici nu mai e propriu zis expresie, ci se reduce la enunț, iar pe de altă parte concentrarea nemaipomenită a depozitului intern. Primele simptome ale acestei „involuții” se pre-simt de altfel chiar și în **Plumb**. Dar la început, poezia lui Bacovia aparține prin toate referințele ei implicite și explicite ariei post-simboliste (Rollinat, Rodenbach, Maeterlinck) pe care însă, discuție nu încapă, o depășește înfinit. Toate elementele „decorului” și climatului de sensibilitate (nevroză, clivurii, parcuri solitare, ploaie, margini de cale ferată, fum de uzine, violet, clo-roze, etc) la Bacovia își anulează artificial toc-mai prin epuizarea lui și prin reducția la sub-stanția cea mai rezistentă și mai opacă, anume **plumbul** bacovian. Despre acesta, Svetlana Matta, autoarea celei dintii cărți despre Bacovia, face următoarea observație: „Plumbul lui Bacovia, este prototipul expresia cea mai completă a ponderii, a celui de al patrulea element: Pă-mintul mort. În radioactivitate se declanșează o serie de transformări perpetue... după care ră-mâne încă un rest ce nu mai e apt de transfor-mări vii, un produs stabil și final, un reziduu ce supraviețuiește dezintegrării și, ca un **pre-ci-pitat**, cade la fund: acesta e plumbul”. (L'exist-ence poetique de Bacovia. Zürich, 1958, p. 16).

Prin acest caracter de cadere la fund, prin sen-sul acesta centripet al poeziei sale, Bacovia se deosebește radical de simbolismul franco-fla-mand cu care e afin în primă instanță și de alt-fel în mod declarat. Deosebirea constă așadar în incomparabila profunzime a lui Bacovia și nicicum, așa cum se tot spune din când în când, în „tristetea tirgurilor moldovenești” și în răsulata temă a „inadaptării” și a nostalgiilor ei. Tirgul moldovenesc (care în treacă ție spus are la Bacovia vitrine luminoase, turnuri de „catedrală” și alienați „gesticulând pe bulevarde”) este o circumstanță necesarmente specifică, așa cum e pentru altul un burg din Flandra, un oră-șel din nordul Italiei sau Londra ori Parisul. Poezia lui Bacovia nu are nici o afinitate cu **Insemnările lui Neculai Manea**, ci cu o cu totul altă carte, anume cartea lui Iov, dar un Iov fără Dumnezeu, deci fără dezbateri cu absolutul.

De asemenea, deși se fac mereu apropieri între Bacovia și Eminescu, nu pot cătuși de puțin să le întrevăd. Nici o afinitate nu-mi pare a exista între Eminescu și geniul afazic și disparent al lui Bacovia, cu obsesiile și nuanțele lui insidi-oose, involutive. Faptul că un critic merge pînă la a vedea în Bacovia un „tip titanic”, „lucife-ric”, avînd ca erou pe „insinguratul Hyperion” nu înseamnă altceva decît ori un conformism școlar eminescian, ori dimpotrivă o mare dorin-ță de paradox, avînd ca rezultat aceeași neș-ceptată enormitate. Iar faptul că alt critic citează drept convingătoare asemenea... cum s-o mai nu-mesc? înseamnă doar a admira fără a cugeta. Poetul cu care în adevăr are Bacovia o struc-turală afinitate este, așa cum tot Svetlana Matta o spune cea dintii, Georg Trakl. Iar această a-finitate apare mai evidentă în perioada ultimă a lui Bacovia, în special în **Stănje burghize**, cînd, emancipat de modelele simboliste, poetul ajunge la acea poezie a stagnării și a implici-tului.

De altminteri, cartea Svetlanei Matta, de o concizie și o pătrundere cu totul remarcabile, plină de intuiții fulgurante dar riguroso coheren-te, mergînd drept în miezul lucrurilor (carte care va trebui neînfriziat tradusă la noi) concordă în viziunea și referințele ei cu excelența mono-grafia a lui M. Petrovanu. Amîndoi autorii fac foarte justă apropiere între inhibiția și abulia bacoviană, pe de o parte, și alienarea lui Meur-sault, personajul din **L'Etranger** al lui Camus. Petrovanu adaugă foarte justă analogie între poezia lui Bacovia și lumea din teatrul și proza lui Samuel Beckett. Și în poezia lui Bacovia se așteaptă un Godot, care în cele din urmă vine și pe care poetul l-a numit: **in-tu-ne-ri-cul**. Adică despărțirea de lume.

Alexandru PALEOLOGU

P. S. După apariția tabletei mele intitulată **Ritmurile elementare** am aflat că imaginea pe care o dau asupra vieții Yvonnei Blondel este în întregime falsă. Singurul element veridic din versiunea mea este că a fost într-adevăr căsătoria cu un român, cu care a trăit cea mai mare parte a vieții la țară. Ea a murit acum două luni în vîrstă înaintată. Exprim soțului ei îm-preună cu cele mai sincere condoleanțe, adîncul meu regret, atît pentru îndelungata mea învo-luntară, cit și pentru durerosul moment în care s-a întipărit să o comit. Imaginea mea se în-temeia pe o vagă reminiscență din copilărie pe care desigur printr-un fenomen de falsă memorie, am fantazat-o ca pe o mirifică poveste.

Ghiorgos Seferis

La 20 septembrie a încetat din viață la Spitalul „Evangelismos” din Atena poetul grec de renume mondială Ghiorgos Seferis, laureat al premiului Nobel pentru literatură pe anul 1963.

Născut în anul 1900 în orașul Smyrni din Asia Mică, Ghiorgos Seferis, pe adevăratul său nume Gheorghios Seferiadis, s-a impus în istoria literaturii neogrecești ca un elitist al poeziei moderne. Debutul și l-a făcut în anul 1931 cînd a publicat culegerea de versuri intitulată sugestiv „Cottitura”, căci într-adevăr a constituit o cotitură în poezia neo-greacă, spre noi forme de expresie, noi surse de inspirație, de-parte de neoromantismul și parnasianismul celei de-a doua școli poe-tice ateniene întemeiate de K. Palamas.

În anul 1932 publică poemul „Cistera”, după care au urmat cule-gerile „Romanul” (1935), „Poezii” (1940), „Caiet de exerciții” (1940) „Jurnal de bord” (1940), „Jurnal de bord B” (1944), „Kihli” (1947), „Poe-zii 1924-1926” (1948), „Încercări” (1962). Ultima sa culegere poartă titlul „Trei poezii tainice”.

Seferis, creînd o operă bogată și totodată deosebit de variată, a în-fluențat în mod decisiv poezia greacă, mai mult chiar, l-a schimbat cursul. Profund analist al problematicei condiției umane, Seferis nu de-jormează în nici un sens realitatea, accentuază doar esențîiul, folo-sînd un limbaj simplu care captivază și convinge. Versul seferian are simplitate, robustetea și austeritatea versului clasic elin. În poezia lui se întîlnesc contopite într-un tot organic elemente ale poeziei popu-lare, ale poeziei ecleziastice bizantine și într-o mare măsură elemen-

te ale culturii eline nu ca niște piese muzeistice selecționate cu grijă pentru idealizarea unei lumi apuse ci pentru sublinierea trănicioi ade-văratelor valori culturale.

În spatele personajelor și evenimentelor din epoca clasică, elenistică sau bizantină se ascund în realitate personaje și evenimente din vre-mea poetului, văzute însă prin prisma perspectivei istorice. Operele lui Seferis i se recunoaște unanim contribuția de a fi stabi-lit o reală și viabilă punte de legatură între cultura antică greacă și cea modernă.

„Niciunul n-a fost atît de vrednic ca Seferis în exploatarea desco-peririi și punerea în mișcare a pîrgurilor tradiției elenice. Unificarea spațiului spiritului elen cu cel neogrecesc este opera lui Seferis” — spune poetul Odysseas Elytis.

Creștia lui Seferis a avut un larg ecou și dincolo de fruntariile Greciei fapt confirmat și de numeroasele traduceri din opera sa apă-ruite în mai multe țări. Pe lângă premiul Nobel — care a constituit consecrarea sa pe plan internațional — Seferis era posesorul premiilor „Palamas” (1947), cel mai prestigios premiu literar acordat în Grecia și „William Foyle” — pentru prima oară decernat unui poet străin (1961) — ca și titlurilor de doctor honoris causa ale Universităților din Cam-bridge, Princeton și membru onorific al Academiei Americane de Științe și Arte.

L. PETSINIS

PASTORII (Chartres, sec. XII)

Ad vigilias albas

— De ce nu coborîi noaptea?
— De vrei, privește, poate că undeva luna o răsărit.

— Cu toții privești, n-ai încorta și tu privești mulțimea ce te privește; privirile descriu un cerc micuț ce nu se poate sparge. Dacă se va naște un om, cercul se va lărgi și dacă va muri un om, cercul se va restrînge dar oții de puțin, oții de imperceptibil. Și cele patru simțuri se conformează aceeași geometrii.

Dacă am fi lăsat cercul s-ar sparge am fi închis pentru o clipă doar pleoapele. Dar nu sîntem în stare să iubim.

Frumoși erau ochii tăi dar n-ai știut încotro să privești și cînd ai spus hai să plecăm căci pogora întunericul te-ai întors și m-ai privit în ochi, și-un liliac zbură descriind triunghiul...

Iarăși gramofonul începuse aceeași plăcă. Liliacii noștri acum descriu cercuri ce se restrîng în zborul lor de la un om spre altul și mereu spre altul niciunul nu le scapă.

Dar viața pulsează căci sîntem mulți și toți la fel; Viața pulsează fiindcă am descoperit unelte perfecționate

care ne prelungește simțurile tacite. Oamenii, să ne împărțim plînea și durerea. De foame nimeni să nu mai sufere.

Cu toți la fel de nădîi să fim. Priveți-ne! Vă privim. Și noi! Și noi! Și noi! Dînculo nu mai există nimic. — Dar maro, nu știu să fi fost epuizată.

Vintul dinspre miază-zi

Pelagul se unește spre soare apune cu-n lanț de muniți în stînga noastră bate vîntul de miazăzi și ne omoară, e vîntul ce despoaie oasele de carne. A noastră casă printre brazi și roșcovi se gîosește.

Farestrele-s mari. Mesele-s mari. Ca să ne scriem scrisorile pe care și le scriem de luni și luni și le trimitem pentru a umple golul despărțirii.

O, stea o dimineții, cînd îți opleaci ochii Ceasurile noastre erau mai dulci ca balsamul pe rană, mai gustoase decît opa cristalină în cerul gîni, mai senine decît anipile lebedei. Viața noastră în palmele tale o țineai. Amără-ți plînea bejeniei! Noaptea stînd în fața zidurilor golase o ta voce se apropie ca o licărire nesperată și iarăși acest vînt își ascule pe nevii noștri un brici.

Fiecare-ți scriem aceeași lucruri Și fără grai stîm unul în fața celuilalt fiecare privind aceeași lume separat, lumina, întinerirea lanțului muntos și pe tine.

Oare cine va gonii tristetea din sufletele noastre? Aseară o ploaie torrențială căzu și azi cerul iarăși e plumburiu. Și gîndurile noastre ca acele de brad ale vijeliei de ieri, la poarta casei noastre stau ghemuite și inuitle vînd și înalte un castel care se prăbușește.

Printre aceste sale declamate pe acest promontoriu, descoperiți în fața vîntului de miazăzi, avînd înainte lanțul de munți ce ni te ascunde, cine oare va aprecia o noastră hotărîre de renunțare?

Cine va accepta o noastră ofrandă, la acest sfîrșit de toamnă.

În românește de L. PETSINIS

ROBERTO SANESI

Spre iarnă

Intr-una de acord cu lucrul rău,
Conducta sună-n camera de baie
Amiezele faunului și teama
Se pocește ca un voios ciine bastard
Imitînd ploaia veacurilor. Acum
Nu mă mai îndoiesc: această Europă
Merge în trap spre iarnă-ntr-un-picior.

Epigramă

În afară de artă, de mult timp condamnată
De curiozitatea pentru infern
sau de indiferență,
Nu-mi pasă de ingeri, dar niciodată
Nu mă surprind cînd vin să-mi dăruiască
Fruite de ceară imitate.
Prefer, cit despre mine, mărul viermănos,
Răbdării lor solemne și pretențioase.

În românește de DRAGOȘ VRANCEANU

KURKO IMOLA (elev): FANTEZIE

Balzac la Saché

(Urmare din pag. 8)

nul. Urechea mea persepe brusc diferența de fon dintre cuvintele de introducere obișnuite rostite afară cu o reținere plină de distincție și povestea pe care o rostește în fața salo-nului. Acest registru nou al vocii înalte, puternice, mă copleșește. E ritualul unei vestele, și fără să vreau, ascultînd, îmi plec capul și-mi încrucîșez miștile ca la o slujbă. „Ați ascultat ca la o slujbă” (sînt chiar cuvintele sale) avea să-mi spună mai tîrziu, cu celălalt glas, din viața normală, blind o cafea alături la „Hanul Secolului XII”, cu a cărei hangîță, Balzac se pare că ar fi trăit. E unul, la Saché, un urmaș care i-ar semăna, un moș de 75 de ani, dar nu se știe precis. „E foarte ciudat — reia d-ra Arlette — de ce dumnezeoasă, oam-enii din Est, sînteți atît de gravi? Turisții ceilalți care vizitează valea Loirei, nu se abat pe la Saché, deși e aproape Engleziei, ameri-canii vin rar. Cel mai des ne vizitează rușii, românii, bulgarii... De ce? Cred că aveți mai multă sensibilitate, sînteți mai gravi...”

Mă uit în ochii atît de frumoși ai domnișoa-rei Arlette și nu știu ce să răspund. O

laudă, dacă nu trădează adevărul, se cuvine s-o primești în tăcere, orice motivare, orice explicație în plus ar infirma-o. Balzac a iubit numai femei bătrîne și bogate, vorbește fată această frumoasă și nebună din fața mea — nebună cum îi stă bine unei fețe deștepte. E și normal, adaugă ea, generoasă. Balzac n-avea timp, femeile în vîrstă cunosc mai bine viața și ele l-au ajutat astfel să cunoască mai larg lumea, să trăiască psihologic mai mult — în-telegeți? — presimțind parcă ce scurtă tre-buia să fie existența sa biologică...”

O caricatură a vremii îl arată pe Balzac respins de Academia franceză. Scriitorul stă pe un fel de leagăn făcut din cozile lungi, legate una de alta, a două femei, în spatele cărora se înghesuie un grup de admiratoare turbulente. Sub caricatură scrie, dacă îmi a-duc bine aminte: „Domnul Onore de Bal-zac, propus de admiratoarele sale care aveau 30 de ani acum zece ani”.

Singurul scriitor care a votat pentru pri-mirea la Academie a autorului „Comediei u-mane” a fost Victor Hugo, ceea ce l-a făcut pe Balzac să exclame, avînd că picase — „Domnilor, eu n-am avut cantitatea, eu am avut calitatea!”

„Hélas, Hugo”

Victor Hugo, titanul poeziei franceze, este singurul prozei franceze care s-a dus să-l vadă pe titanul prozei franceze pe patul său de mor-te din odața de sus de la Saché. În „Choses vues”. Hugo a eternizat scena: „O usă se des-chise pe unde se auzea un horcăit greu și si-nistru... În mijlocul odăii se afla un pat. Dom-nul Balzac sedea în acest pat, cu capul rezem-at de o grîmadă de perne. Avea fața volet-ă, aproape neagră, înclinată în dreapta, era nerăd, cu părul alb, tuns scurt, cu ochii fiși. O femeie bătrînă îl veghea. O duhoare insup-ortabilă se înălța din pat...”

Hugo este, de asemenea, singurul, sau apro-pie singurul scriitor francez care a înțeles și a-părat Comuna de la 1870. Comuna și Comed-ia umană. Un geniu nu poate decît să apere alt geniu și prin el oamenii simpli.

Dintr-o scrisoare adresată unui avocat în timpul reprimării singeroase a comunistilor: „Cer grațierea celor trei biete femei, Svetens, Marchais și Papavoine, recunoscînd, cu min-tea mea slabă, că ele au purtat esarfe roșii, că Papavoine (de la ovăz n.n.) este un nume oribil”.

(Septembrie, 1971)

Marin RADOI

